

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra profesního a personálního rozvoje

Sociální klima třídy z pohledu žáků

Bakalářská práce

Autor: Lenka Bartošová

Vedoucí práce: PhDr. Drahomíra Oudová, Ph.D.

2015

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra profesního a personálního rozvoje

Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Lenka Bartošová

Učitelství praktického vyučování

Název práce

Sociální klima třídy z pohledu žáků

Název anglicky

A class social climate from the student's viewpoint.

Cíle práce

Cílem práce je analýza sociálního klimatu třídy z pohledu žáka. Porovnat aspekty utvářející třídní klima ve zkoumaných třídách.

Metodika

Uvedený cíl práce bude naplněn na základě analýzy dostupné odborné literatury a internetových zdrojů k dané problematice. Data budou získána pomocí dotazníků. Zjištěná data budou zhodnocena, v bakalářské práci prezentována a výsledky komentovány.

Doporučený rozsah práce

Dle pravidel pro psaní bakalářských prací.

Klíčová slova

Sociální prostředí, sociální klima, klima školy, třídní klima, atmosféra třídy, školní třída, žák, učitel.

Doporučené zdroje informací

- ČÁP, J. Psychologie výchovy a vyučování. Karolinum, Praha, 1993. 414 s. ISBN 80-7066-534-3
ČAPEK, R. Třídní klima a školní klima. Grada Publishing, a. s., 2010. 328 s. ISBN 978-80-247-2742-4
ČAPEK, R. Učitel a rodič. Grada Publishing, a. s., 2013. 200 s. ISBN 978-80-247-4640-1
Chráska, M. – Tomanová, D. – Holoušová, D. (ed.) Klima současné české školy. Sborník příspěvků z 11. konference ČPdS, Olomouc 14.-15.ledna 2003. Brno: Konvoj, 2003. 383 s. ISBN 80-7203-064-5.
LAŠEK, J. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Gaudeamus, Hradec Králové, 2012. 161 s. ISBN 978-80-7435-220-1

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

PhDr. Drahomíra Oudová, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 23. 2. 2015

Mgr. Jiří Votava, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 23. 2. 2015

prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

Ředitel

V Praze dne 12. 03. 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Sociální klima třídy z pohledu žáků

.....
vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Jsem si vědoma že, na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

.....
(podpis autora)

V Odlezlích dne 20. 03. 2015

Děkuji vedoucí své bakalářské práce PhDr. Drahomíře Oudové za její odborné vedení, poskytování cenných rad a čas, který mi věnovala.

Dále ředitelce Gymnázia a Střední odborné školy, Plasy Mgr. Markétě Lorenzové, třídním učitelům, žákům 4. OA a 4. AV za umožnění provedení dotazníkového šetření.

Své rodině a blízkým za podporu a trpělivost.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem „**Sociální klima třídy z pohledu žáků**“ je členěna na teoretická východiska a praktickou část. Teoretická část se zaměřuje na zpracování daného tématu na základě současné dostupné odborné literatury. Vymezuje pojmy sociální psychologie, sociální skupina, sociální prostředí, klima, atmosféra, klima školy a třídy, učení, vyučování, školní třída, spolutvůrci klimatu třídy: učitel, žák, rodič. Rozebírá sociální klima školy (třídy) jeho determinanty a prvky, výukové metody, hodnocení a komunikaci, vztahy ve třídě, participaci žáků, vnímání klimatu třídy žákem. Praktická část obsahuje výzkumné šetření sociálního klimatu třídy z pohledu žáka. Data byla získána dotazníkovým šetřením žáků čtvrtých ročníků Gymnázia a Střední odborné školy Plasy. Zjištěná data, která se týkala angažovanosti žáků, vztahy mezi žáky ve třídě, učitelova pomoc, pořádek a organizovanost, jasnost pravidel, byla vyhodnocena. Výsledek šetření byl prezentován a opatřen komentářem.

Klíčová slova:

Sociální prostředí, sociální klima, klima školy, třídní klima, atmosféra třídy, školní třída, žák, učitel.

Abstract

This bachelor thesis entitled "**Social Climate Class From Students' perspective**" is divided into a theoretical background and a practical part. The theoretical part focuses on the treatment of the topic based on the current available literature. There are defined terms social psychology, social group, social environment, climate, school atmosphere, school and classroom climate, learning, teaching, classroom, classroom climate co-creators: teacher, student (learner), parent. The theoretical part also discusses the social climate in schools (classes) its determinants and components, teaching methods, assessment and communication, relationships in the classroom, learners participation, and the learner's perception of the classroom climate. The practical part contains the research of the social climate in class from the learner's perspective. Data were obtained by questionnaire survey of fourth-grade grammar school and secondary vocational school in Plasy. The acquired data concerned the involvement of learners, relationships between learners in the class, the teacher's help, order and organization, clarity of rules have been evaluated. The result of the investigation was presented and a note.

Key words:

Social environment, social climate, school climate, classroom climate, classroom atmosphere, classroom, learner (student), teacher.

Obsah

1	ÚVOD	9
2	CÍL A METODIKA PRÁCE.....	10
3	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
3.1	Definice základních pojmů ze sociální psychologie.....	11
3.1.1	Sociální psychologie.....	11
3.1.2	Sociální skupina	11
3.1.3	Sociální prostředí.....	12
3.2	Termíny: prostředí, klima, atmosféra	13
3.2.1	Prostředí	13
3.2.2	Atmosféra	14
3.2.3	Klima.....	14
3.2.4	Determinanty a prvky klimatu (školy).....	14
3.3	Sociálně psychologické klima školy a školních tříd.....	15
3.3.1	Sociální podmíněnost učení.....	16
3.3.2	Psychologie vyučování	17
3.3.3	Klima školy	17
3.3.4	Klima třídy	18
3.4	Sociální klima třídy.....	19
3.4.1	Spolutvůrci třídního klimatu.....	19
3.4.1.1	Učitel	20
3.4.1.2	Žáci	20
3.4.1.3	Rodiče.....	21
3.4.2	Vyučovací metody a edukační aktivity	21
3.4.3	Hodnocení	23
3.4.4	Komunikace ve třídě	24
3.4.5	Vztahy mezi žáky ve třídě	25
3.4.6	Participace žáků.....	26
3.5	Sociální klima třídy z pohledu žáka	26
4	PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE	27
4.1	Cíl výzkumu.....	27

4.2	Metody realizace výzkumu a sběru dat.....	27
4.2.1	Použitá metoda	31
4.2.2	Popis použité metody měření klimatu 8. a 9. tříd základní školy a středních škol CES – Classroom Environment Scale.....	31
4.3	Charakteristika zkoumaného prostředí.....	32
4.3.1	Škola – Gymnázium a Střední odborná škola, Plasy	33
4.3.2	Třídy 4. OA, 4. AG a 4. V	34
5	VÝSLEDKY A JEJICH HODNOCENÍ.....	39
5.1	Průběh dotazníkového šetření.....	39
5.2	Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	40
5.2.1	Výsledky šetření	40
5.2.1.1	Angažovanost žáka, jeho zaujetí školní prací	40
5.2.1.2	Vztahy mezi žáky ve třídě.....	42
5.2.1.3	Učitelova pomoc a podpora	43
5.2.1.4	Orientace žáků na úkoly.....	44
5.2.1.5	Pořádek a organizovanost	45
5.2.1.6	Jasnost pravidel.....	46
5.2.2	Shrnutí výsledků.....	48
5.2.3	Základní sociometrie	51
5.2.3.1	Definice.....	51
5.2.3.2	Průběh šetření	51
5.2.3.3	Vyhodnocení šetření	52
5.2.3.4	Výsledky šetření	52
5.2.3.5	Shrnutí výsledků	55
6	ZÁVĚR	57
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	59
	Seznam obrázků.....	61
	Seznam tabulek.....	62
	Seznam grafů	63
	Seznam příloh	64
8	PŘÍLOHY	65

1 Úvod

Jakmile dítě začne navštěvovat školu, je nuceno dodržovat zásady týkající se chodu školy. Není pouze jednotlivcem, stává se součástí třídy. V průběhu školní docházky se na rozvoji, utváření osobnosti žáka podílejí učitelé. Žáci se spolu s učiteli vzájemně ovlivňují a působí na sebe. Tvoří sociální klima třídy.

Velice záleží na individualitě učitele, na jeho postoji k povolání pedagoga, na profesionalitě, citlivosti, s jakou ke školní práci přistupuje. Podpoří-li svou odbornou činností hladký průběh výuky, posiluje a přispívá tím k vytvoření lepšího klimatu třídy.

Nepřímý vliv, i když někdy značný, ať už v pozitivním či negativním smyslu má na klima třídy i rodič žáka. Školy, třídy by měly s rodiči žáků spolupracovat, měl by mezi nimi existovat oboustranný vztah. Dnes již není partnerství škola rodič omezeno na účast na třídních schůzkách, rodiče mají své zástupce ve školských radách, některé školy plánují společné akce (dny otevřených dveří, školní oslavy, akademie, rodičovské večery, přednášky, kurzy, atd.).

Na sociální klima ve třídě působí prostředí třídy (respektive školy). Prostory učebny, kde probíhá výchovně vzdělávací proces, by měly být adekvátně vybaveny (vhodný nábytek, barvy stěn, učební pomůcky, vystavené produkty žakovské práce), aby je žáci a učitelé pociťovali jako příjemné. Prostředí třídy může vhodné klima zřetelně podpořit, protože pracuje v mnoha polohách s prožíváním a vnímáním účastníků.

Všichni pedagogičtí pracovníci by měli mít dostatečné základní teoretické znalosti o sociálně-psychologických jevech v oboru školství. Je důležité se zabývat jak sociálním klimatem školy, tak i třídy, aby mohl nejen výchovný poradce, školní psycholog, školní speciální pedagog, ale každý učitel úspěšně vykonávat svou práci.

2 Cíl a metodika práce

Cílem bakalářské práce je analýza sociálního klimatu třídy z pohledu žáka. Teoretická část práce na základě rozboru dostupné odborné literatury charakterizuje základní pojmy vztahující se k dané problematice, jako prostředí, sociální klima a atmosféra, klima školy, třídy a vyučování, školní třída, žák, učitel.

V praktické části jsou uvedeny možnosti diagnostiky školního klimatu, přístupy, účel výzkumu, různé přístupy ke školnímu klimatu a některé metody zkoumání klimatu školní třídy. Dále obsahuje zhodnocení dat získaných pomocí dotazníků zadaných žákům střední odborné školy, porovnání aspektů utvářející třídní klima ve zkoumaných třídách. Prezentace zjištěných výsledků šetření a jejich okomentování.

3 Teoretická východiska

3.1 Definice základních pojmů ze sociální psychologie

3.1.1 Sociální psychologie

Sociální psychologie se jako významná součást psychologických věd začala rozvíjet ve 30. letech 20. století, kdy se do popředí zájmu psychologů dostávalo vzájemné působení lidí, jedince jako součásti skupiny ve společnosti. Má silné vazby na jiné sociální vědy, především na sociologii, psychologii a sociální filozofii.

Podle Heluse (2007, s. 13) je **sociální psychologie** definována jako věda, která „se zabývá člověkem v sociálních souvislostech jeho života, zejména pak zkoumáním, jak tyto sociální souvislosti života působí na jeho osobnost (vlastnosti, charakteristiky, individuální svéráz, životní postoje, názorové orientace); vývoj a rozvoj; chování a jednání; výkony; kondici, zdravotní stav; začleňování, sounáležitost s druhými“.

3.1.2 Sociální skupina

Člověk jako jedinec není solitér. Nežijeme osamoceně, patříme do určité společnosti. Během svého života býváme členy mnoha skupin, které ovlivňují jak naše chování, tak naše názory a představy.

„Podle Hrabala (2003, s. 8): „**Skupinu** tvoří určitý počet lidí, jejichž činnost směřuje po delší dobu ke společným cílům. Ze společných cílů vyplývá podobnost hierarchie hodnot členů skupiny. Cílů se dosahuje dlouhodobou interakcí a kooperací, která se řídí skupinovými normami a při níž se vytváří relativně stálá struktura vztahů mezi členy skupiny, v nichž jednotlivci zaujímají různé pozice a přijímají role““ (Helus, 2007, s. 21)

Pro **význam sociálních skupin** pro jedince je charakteristické zprostředkování vlivu makrosociálního prostředí, významné působení na dotváření a formování sociálních rysů osobnosti, dopad na výkonnost jedince, posílení sociální identity jednotlivce, uspokojení jeho důležitých sociálních potřeb. Mezi sociální potřeby se řadí sounáležitost (být s lidmi), uznání (být akceptován) a seberealizace.

(Řezáč, 1998, s. 159)

Sociální skupiny dělíme podle různých kritérií, například:

- **podle velikosti: malé a velké**
- podle stability: přechodné a stálé
- podle vzniku a charakteru: formální a neformální
- podle účasti: členské a referenční

Malá sociální skupina je charakteristická tím, že interakce mezi jejími členy jsou přímé, přirozené, bezprostřední tzv. „tváří v tvář“. Může být vytvořena už dvěma členy, skupiny s dvaceti až třiceti členy se ještě považují za malé. Projevuje se u ní silný sociální činitel: jde o prostředí s velkou intimitou vztahů a ovlivnění skupinou je značné. Patří sem rodina a třída.

Každá skupina má své typické **sociální klima a atmosféru**.

3.1.3 Sociální prostředí

Život člověka se odehrává v určité společnosti. **Sociální prostor** vymezují dvě skutečnosti. První skutečností je prostředí a druhou situace. Pojem **prostředí** vyjadřuje, že v okolí člověka existuje určitý materiální a duchovní prostor. Pokud pro člověka toto okolí začíná mít smysl na základě jeho vztahu k němu, je to **situace**.

Sociální prostředí zjednodušeně znamená sjednocený sociální systém představovaný jedinci, jejich vztahy, vzájemným působením, přístupy, společnými činnostmi a výsledky z těchto vztahů a činností.

Třemi **druhy sociálního prostředí** jsou mikrosociální, mezosociální a makrosociální prostředí. **Mikrosociální prostředí** – jedná se o nejdůležitější sociální prostor. Je to nejbližší sociální prostor člověka, ve kterém vytváří nezprostředkované, přímé meziosobní interakce „tváří v tvář“; malá sociální skupina (rodina). **Mezosociální prostředí** – jde o určitý mezistupeň mezi malými sociálními skupinami a společností (žáci střední školy). **Makrosociální prostředí** – patří sem velké sociální skupiny zpravidla složitě strukturované, například společnost jako celek (region).

Podle Heluse (2007, s. 91) existuje ještě **exoprostředí**. Jedná se o prostředí, se kterým jedinec není v bezprostředním kontaktu, přesto se o něj zajímá, dotýká se ho, má k němu nějaký vztah a vytváří si na něj svůj názor. Příkladem může být vliv exoprostředí podniků na žáky vyšších ročníků středních škol, když se před ukončením studia a vstupem

do pracovního procesu snaží zjistit přes internet nebo úřady práce, co nejvíce informací o svém budoucím zaměstnání.

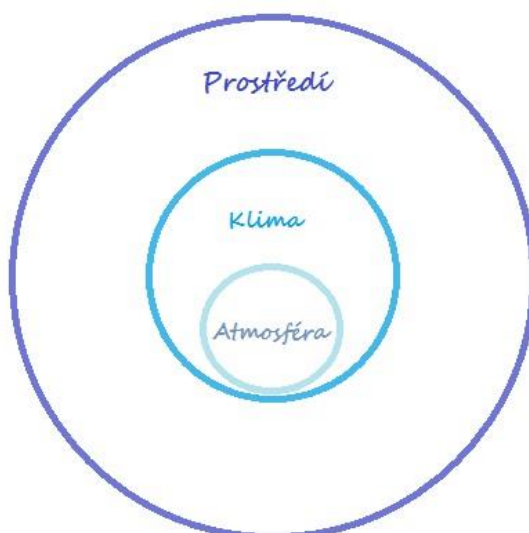
Vzájemný vztah jedinec sociální prostředí je ovlivněn mnoha faktory vnějšími i vnitřními. Tyto interakce bývají označovány jako reaktivní, evokativní a proaktivní. Když různí jedinci vnímají jinak totéž prostředí a odlišně na něj reagují, je **reaktivní interakce**. Při **evokativním vzájemném působení** každý člověk svým chováním vzbuzuje u jiných lidí určitou odezvu. **Proaktivní interakce** - jedinec si sám vyhledává určité prostředí, které mu vyhovuje. (Řezáč, 1998, s. 20)

3.2 Termíny: prostředí, klima, atmosféra

3.2.1 Prostředí

Termín **prostředí** se netýká pouze sociálně psychologických hledisek, je tak nejobecnějším pojmem se širokým rozsahem. Například prostředí školy zahrnuje jak hledisko jejího umístění v regionu, tak architektonické, také sem patří hlediska ergonomická, hygienická, stupeň a typ školy. Tyto vazby mezi termíny – prostředí, klima a atmosféra jsou přehledně zobrazeny v obrázku č. 1.

Obrázek č. 1: Vazby prostředí - klima - atmosféra

Zdroj: Lašek, 2012, s. 40

Faktory výukového prostředí třídy jsou fyzikální a psychosociální. Mezi **fyzikální faktory** patří hygienické (*osvětlení, vytápění, větrání*), stavební (*celkové řešení učebny, prostorové rozmístění nábytku, úroveň vybavení*), ergonomické a akustické (*velikost a vhodnost nábytku pro školní práci, úroveň hluku a šumu*). **Psychosociální faktory** se dělí na stabilní (klíma třídy) a proměnlivé (atmosféra třídy).

Termíny klíma a atmosféra zahrnují pouze rozměr sociálně psychologický.

3.2.2 Atmosféra

Myšleno atmosféra mezilidských vztahů v určitém prostoru. Tento termín je používán pro emoční a sociální náladu například třídy, školy, ovlivněnou momentálním stavem. Toto naladění působí většinou krátkou dobu, může to být při zkoušení, při řešení nějakého přestupku. Jiná atmosféra ve třídě bude při běžných hodinách, jiná v hodinách před pololetním či závěrečným hodnocením.

Působí krátkodobě, je situačně podmíněná a závislá na prostředí, tak charakterizuje pojem atmosféra Grecmanová (Sborník, 2003, s. 17).

3.2.3 Klíma

Klíma se od atmosféry liší délkou trvání. Jde o dlouhodobý jev. Podle názoru Grecmanové (Sborník, 2003, s. 17) „vzniká jako odraz objektivní reality v našem subjektivním vnímání, prožívání a hodnocení. Je rovněž důležité, že klíma nevzniká samo o sobě, nýbrž se vytváří.“

Dlouhodobé jevy charakteristické pro dané prostředí a jedince určité sociální skupiny po několik týdnů, měsíců nebo let jsou příznačné pro termín **sociální klíma**. V dnešní době v psychologii řízení a organizace jsou běžně používány výrazy sociální klíma podniku nebo organizační klíma podniku.

3.2.4 Determinanty a prvky klímatu (školy)

Klíma samozřejmě ovlivňují jisté determinanty a obsahuje určité prvky. Podstatou jeho kvality je činnost sociálních skupin.

Na školní život působí **determinanty** mající svou jedinečnou stavbu, jsou poměrně osobité, ovlivňující vznik, formu, účinky a dopady klimatu. Protože však nelze vždy dost dobře rozlišit a popsat příčiny a důsledky monitorovaných jevů, používáme termín determinanty. Do determinant řadíme například **zvláštnosti školy** (typ a zaměření školy, pravidla školního života), **zvláštnosti vyučovaných předmětů a pedagogických situací** (odborný výcvik v provozech), **zvláštnosti učitelů** (osobnost učitele, jeho pojetí a styl výuky), **zvláštnosti školních tříd** (třída jako celek, skupiny ve třídě, vztah učitel třída), **zvláštnosti žáků** (individuální osobnost žáka, žák jako člen třídy).

Klima není kompaktní celek, skládá se ze vzájemně působících **prvků** (složek). Prvky tvoří strukturu, na níž mají vliv determinanty klimatu, vše nerozdílně ovlivňuje kvalitu klimatu školy, popřípadě třídy.

Z výše uvedeného je jasné, že vzhledem k různorodosti vlastností proměnných prvků a jejich pojmenování bude záviset na teorii, ze které budeme vycházet. Pravděpodobně nejvíce využívané je schéma R. H. Moose (1981), který se zabýval sociálním prostředím ve skupinách jedinců. Skládá se ze třech základních skupin: **dimenze vztahové** (míra interpersonálních vztahů a kvalita vzájemných vazeb), **dimenze osobního růstu** (podmínky vnitřních procesů, jež skupiny vytvářejí pro autonomii člena skupiny), **dimenze udržování a změny systému** (má vztah k systému organizace a řízení skupiny).

Z Moosova schématu třídění dimenzí sociálně psychologického klimatu vychází několik dalších modelů, analýz a studií, rozvíjí ho a více specifikují na problematiku klimatu týkajícího se školství.

(Lašek, 2012, s. 42 – 45)

3.3 Sociálně psychologické klima školy a školních tříd

Sociální klima školy a třídy je skutečné, určité prostředí, ve kterém (stejně jako v rodinném prostředí) dochází k sociální interakci v rámci socializačních procesů. Ve škole je dítě nebo mladistvý v roli žáka.

3.3.1 Sociální podmíněnost učení

V mnoha případech je termín učení spojen s prostředím školy a se školním vzděláváním, ale člověk se během svého života učí prakticky neustále a neděje se tak pouze ve vazbě se školou. Malé děti se učí základním dovednostem jako je například uchopování a manipulace s předměty, chození, mluvení. Postupem času se učí žít v kolektivu, ve společnosti, mohou se věnovat sportu, hudbě apod.

Čáp (1993, s. 62) formuluje pojem **učení z psychologického hlediska**, takto: „Učení znamená získávání zkušeností a utváření jedince v průběhu jeho života. Naučené je opakem vrozeného.“ A právě v jeho dalších definicích učení se projevuje jeho **sociální podmíněnost**. „Učení plní funkci přizpůsobování se organismu k prostředí a ke změnám tohoto prostředí. ... Učení přizpůsobuje jedince společenským podmínkám a požadavkům. ... Životní úloha lidského učení je v aktivním vyrovnávání se s životním prostředím přírodním a zejména společenským, v získávání předpokladů pro plnější, aktivnější a tvořivý život.“

Po stránce výchovné praxe použil Čáp (1993, s. 63) **rozdělení lidského učení** na senzomotorické učení, učení poznatkům, učení metodám řešení problémů a sociální učení. Výsledkem **senzomotorického učení** je rozvoj senzomotorických dovedností a schopností (smyslově pohybové dovednosti – jízda na kole, autem, psaní, šití, apod.), názorného poznávání a pohybové stránky činností. Výsledkem **učení poznatkům** je osvojení vědomostí a informací (paměťové = memorování nebo myšlenkové = logické, učení poznatků z oblastí praxe a jednotlivých vědních oborů). **Učení metodám řešení problémů** rozvíjí myšlenkové procesy, rozumové dovednosti a schopnosti. **Sociální učení** jsou většinou nápodobou nebo ztotožněním (identifikací) osvojené různé formy společenského chování (jedinec se učí žít mezi lidmi a začleňuje se do společnosti).

Čápova (1993, s. 71 – 72) zjednodušená formulace tří podstatných obecných zákonů učení:

1. V průběhu učení se opakované výkony jedince přibližují k cílové podobě výkonu.
2. Zdokonalování výkonu v průběhu učení je určováno soustavou autoregulačních procesů a zdokonalováním této soustavy.
3. Učení závisí na motivaci, výsledcích předchozího učení, vlastnostech jedince, jeho přítomném stavu, vnějších podmínkách a vzájemného působení vnějších a vnitřních činitelů.“

3.3.2 Psychologie vyučování

Vyučování se hodně zjednodušeně definuje jako „proces předávání informací“ (Čáp, 1993, s. 171). V podstatě se jedná o daleko složitější děj, zahrnuje vše od poznávání, učení, komunikaci, volní snažení, řešení konfliktů až po únavu a emoce. Zda žák prospívá nebo ne v přímé úměře na úspěchu či nezdaru učitele, je závislé na mnoha podmínkách. **Činiteli** působícími ve **vyučování** jsou samotní **žáci a učitelé, pedagogické požadavky a podmínky, prostředí**, v neposlední řadě **jejich vzájemné působení a změny v průběhu času**. Důležitá je interakce učitele se žákem, učitelova znalost vnitřních podmínek žáka, které jsou základem jeho práce, výkonu a prospěchu. Mezi **vnitřní podmínky** žáka patří jeho **přítomný stav** – pozornost, biorytmus, únava; **biologické předpoklady žákova vývoje a jeho činnosti ve vzájemném působení se sociálními** – zralost dítěte, nemoci, smyslové vady, vady řeči, nedostatky v motorice, poruchy pozornosti (ADD), hyperaktivita s poruchou pozornosti (ADHD), specifické poruchy učení; **motivace k učení** a její podpora; **schopnosti a doposud osvojené vědomosti a dovednosti; procesy poznávání a učení** – osvojování vědomostí a dovedností, rozvíjení intelektových operací a schopností; **rysy osobnosti** včetně morálního charakteru. (Čáp, 1993, s. 171 – 195)

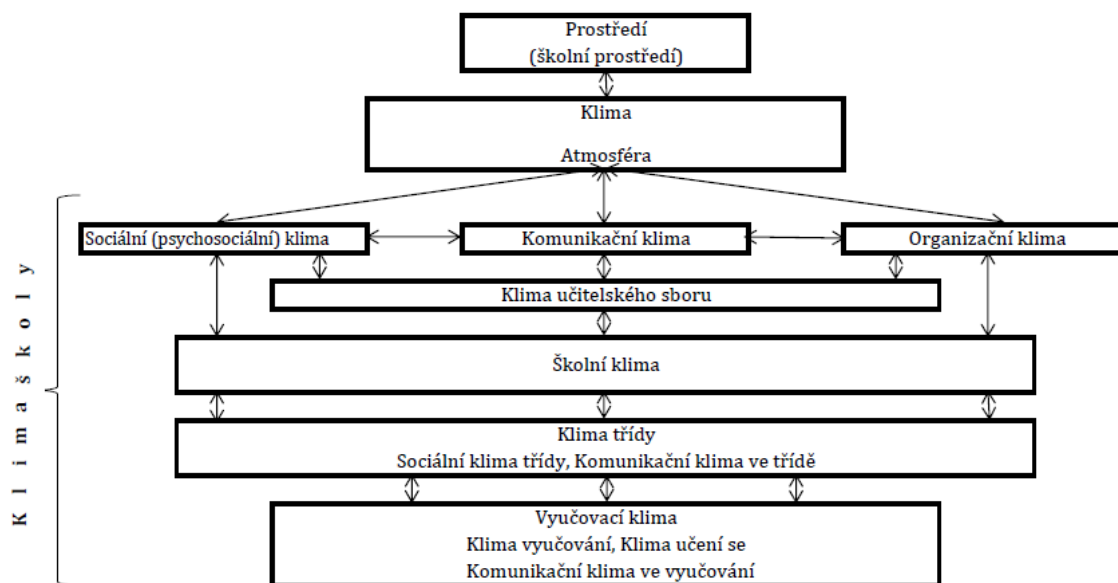
3.3.3 Klima školy

Zjednodušeně klima školy představuje, jak se žáci, učitelé, rodiče, nepedagogičtí zaměstnanci, včetně všech ostatních osob přicházejících nebo spolupracujících se školou ve škole cítí a jak školu vnímají.

„**Klima školy** je souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení účastníků vzdělávání v dané škole, které se týká všech aspektů vzdělávání. Patří do něho jejich vzájemné komunikace a sociální vztahy, stejně tak jejich vnímání prostředí, prožitky a emoce a další sociální a psychické procesy, které děje v této škole vyvolávají.“ (Čapek, 2010, s. 134)

Dle Grecmanové (Sborník, 2003, s. 17 – 19) je **školní prostředí** součástí celkového prostředí. Termíny **prostředí, klima a atmosféra** definuje předchozí kapitola č. 3.2. **Klima** a jeho různé varianty se skládají z různých proměnných, které jsou s ohledem na jejich interakce určovány a zkoumány.

Obrázek č. 2: Školní prostředí a jeho součásti se vzájemnými vazbami

Zdroj: (Grecmanová, 2003, s. 16)

Jak uvádí obrázek č. 2, kromě **sociálního klimatu**, který byl již popsán (viz kapitola 3.2.3), leží na stejné úrovni ještě klima komunikační a organizační. Způsob jakým účastníci určitého prostředí komunikují, jak komunikace začíná, probíhá a trvá, je **klima komunikační**. K jeho podstatným činitelům patří vliv na tok a sdílení informací. **Organizační klima** lze charakterizovat jako naladění lidí ve škole. Na jeho utváření působí mnoho faktorů, k významným náleží organizační struktura a model chování managementu. Tyto pojmy jsou vzájemně provázány, souvisí spolu, prolínají se, mají společné součásti, které jsou mnohdy i identické.

Termíny klima školy, školní klima dokonce ani kultura školy nejsou vysvětlovány, ani chápány jednotně, každý autor má svůj názor, který prezentuje a srovnává s ostatními.

3.3.4 Klima třídy

Od mateřské až po vysokou školu přes různé družiny, kluby a zájmové skupiny školní třída nebo její obdoba dovoluje dítěti (mladému člověku) postupně si vybudovat odpovídající pozici ve společnosti a zároveň mu tím, rozšířit společenský život. Nejdůležitější součástí sociálního prostředí mimo rodiny je právě školní třída. V porovnání s rodinou přispívá

výchovně vzdělávací působení zřetelněji a nestranněji na kulturní význam společenského života. (Řezáč, 1998, s. 205)

Čapek (2010, s. 13) definuje třídní klima jako „souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávající edukační i jiné činnosti v daném prostředí“.

3.4 Sociální klima třídy

Školní třída patří ze sociálně psychologického hlediska k charakteristickým prostředím, kde dochází pomocí učení k sociálnímu rozvoji osobnosti. (Řezáč, 1998, s. 207)

„Termín sociální klima třídy označuje sociálně-psychologické jevy (interakce, komunikace, jejich subjektivní i sdílené vnímání a hodnocení) dlouhodobé, typické pro danou třídu a daného učitele po několik měsíců či let. Jejich účastníky a tvůrci jsou: žáci celé třídy, skupinky žáků v dané třídě, jednotliví žáci, dále všichni učitelé vyučující v dané třídě a konečně učitelé jako jednotlivci.“ (KLIMA.pedagogika, 2003-2005) Sociální klima školy a učitelského sboru jako rozsáhlejší sociální jevy mají nepřímý vliv na sociální klima třídy. Toto působení není globální, ale je výběrové. V různých třídách ve stejné škole mohou vedle sebe existovat rozdílná sociální klimata (klimata působící na žáky od pozitivních až po negativní).

Působení pedagoga by mělo být podle Čápa (2010, s. 15) zacíleno hlavně na ty aspekty tvořící klima třídy, na které má největší vliv. Tyto **aspekty projevující se** značně a patrně **v různých prvcích klimatu** jsou **vyučovací metody a edukační aktivity, komunikace ve třídě, hodnocení ve třídě, kázeňské vedení třídy, vztahy mezi žáky ve třídě, participace žáků, prostředí třídy.**

3.4.1 Spolutvůrci třídního klimatu

Na tvorbě klimatu třídy se přímo podílejí žáci, vyučující učitelé, především třídní učitel, nepřímo rodiče, ředitel a ostatní pracovníci školy.

3.4.1.1 Učitel

Učitelství jako povolání popisuje Kořa (2011, s. 15) „Být učitelem znamená vzít vážně požadavek celoživotního vzdělávání, ovládnutí mnoha dovedností, které se v průběhu let výrazně mění. Podmínky práce a nároky kladené na učitelství se mění tak, jak se proměňuje život společnosti a všech těch, na něž je většina výchovného úsilí zaměřena – děti a mládeže.“

Tradiční názor na pedagogy ze sociálně psychologického pohledu dle Laška (2012, s. 26) vymezují dva zásadní prvky práce učitele: „zprostředkovat poznatky věd a přiměřenou formou je přetvořit ve vědomosti, dovednosti a návyky žáků a podílet se zásadně na socializaci dítěte.“

Učitel má mnoho eventualit, jak působit na třídní klima. Neměl by vystupovat neustále příliš nadřizeně a být jednostranně zaujatý. Pro klima ve třídě je nejlepší pokud pedagog dokáže vnímavě posoudit situaci, pokud to jde nevyužívat jen mocenských prostředků, ale přenechat některé aktivity na žácích. Za velice důležitou je považována pozice třídního učitele.

Třídní učitel by měl dobře znát žáky ve své třídě, vědět o jejich schopnostech, kdy potřebují povzbudit, v jakých případech vyžadují spíše trochu utlumit. Nevýhodou se jeví nedostačující počet výukových hodin ve třídě, kde třídnictví má.

3.4.1.2 Žáci

Do role žáka se dítě dostává s nástupem do školy. „Tato role mu na jedné straně nabízí možnost vzdělávat se, navazovat nové sociální vztahy, na druhé straně požaduje prostřednictvím tlaku norem určité způsoby chování, které roli žáka přísluší: dítě je nuceno ke konformnímu jednání a tato skutečnost zřejmě nejvíce formuje to základní v jeho osobnosti, k čemu se vztahují všechny psychické procesy dítěte, tedy k jeho já.“ (Lašek, 2012, s. 14) Dítě se tedy v roli žáka zpravidla chová úplně jinak než doma v rodině nebo ve vztahu k sourozencům.

Praktická část bakalářské práce se zabývá rozbořením sociálního klimatu třídy z pohledu žáků střední školy, proto je i tato kapitola zaměřena na tuto věkovou skupinu, tedy na období dospívání. Zhruba toto období zahrnuje druhé desetiletí života dětí a mladých lidí. V dnešním školském systému, kdy by děti měly začít povinnou devítiletou školní docházkou v šesti letech, ale většinou ji díky odkladům z různých důvodů (například

nedostatečná školní zralost) zahajují až v letech sedmi, odchází na střední školy až v patnácti, šestnácti letech, se prodlužuje období adolescence i za dvacátý rok. Takže se ve vyšších ročnících středních škol setkáváme se skoro dospělými jedinci.

Podle Laška (2012, s. 19) „se v době dospívání sebeobraz a sebepojetí prakticky od základů přebudovává.“ Dospívající se začíná více zabývat sám sebou, zajímá a ovlivňuje ho hodnocení okolí, především vrstevníků, spolužáků.

Přestože si učitelé uvědomují vliv školní třídy na jedince, „díívají se na prostředí tříd jako na pracovní prostor, zatímco dospívající na něj pohlížíjí především jako na prostor sociální, který jim nabízí množství příležitostí k interakcím s vrstevníky.“ (Krejčová, 2011, s. 93)

3.4.1.3 Rodiče

Rodiče žáků se podílejí na spoluvytváření třídního klimatu jen nepřímo, většinou prostřednictvím dítěte, přesto bývá jejich vliv především v předškolním a mladším školním období značný. Pomineme-li výchovu rodičů od narození dítěte, kdy je jejich působení nejsilnější, mnoho se jich snaží na vzdělávání a výchově svých potomků podílet i dále v období dospívání, tedy v době studia na střední škole. V tomto složitém období často dochází k mezigeneračním konfliktům, i přestože v poslední době dochází „ke sblížení vzájemného přístupu generací uvolněním patriarchální struktury rodiny a rozbitím autoritativního principu ve výchově“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 165)

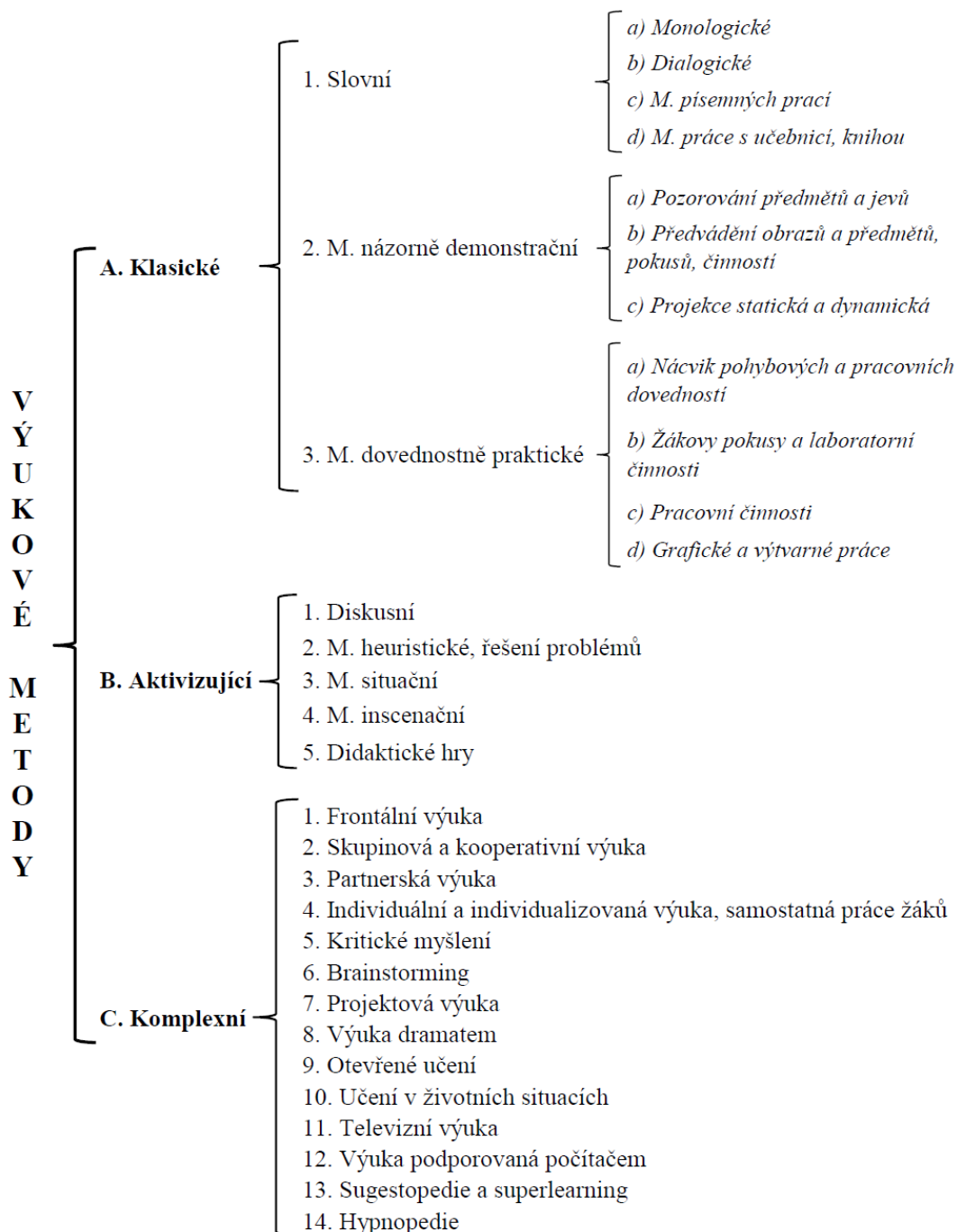
Důvodem střetů v průběhu celého vývoje dítěte je rozdíl mezi povahou citových vztahů v rodině a ve společnosti. Tento rozpor bývá v období pubescence a adolescence mnohdy kritický. I když je dospívající na svých rodičích po mnoha stránkách závislý, není již k jejich hodnotám a normám zcela poután. Stále častěji porovnává, vzdoruje, bouří se. Záleží na přizpůsobení výchovného přístupu k specifickým tohoto období. Při rychlosti dnešních společenských změn, to není nijak jednoduché, v tomto ohledu bývají i sami rodiče nejistí.

3.4.2 Vyučovací metody a edukační aktivity

Trendům současné pedagogiky, které se zaměřují na samostatnou činnost, aktivitu, tvořivost a ucelené harmonické se rozvíjení osobnosti žáka, odpovídá i koncepce výukových metod. **Výukové metody** nejsou představovány jako osamocené prvky,

ale jsou zahrnuty do edukačního systému a často jsou propojeny s jinými didaktickými složkami. Výuka je prvořadým úkolem učitele, provádí ji rozličnými způsoby – metodami. Záleží na učiteli, jaké prostředky při výuce použije. Podle konstatování Čapka (2010, s. 28), „že jím zvolené způsoby by měly být pro žáky zajímavé, užitečné a zábavné má svou oporu v poznání, že pouze takové působí pozitivně na klima ve třídě“.

Obrázek č. 3: Kombinovaný pohled na výukové metody J. Maňáka a V. Švece (2003)

Zdroj: (Zormanová, 2012, s. 15 - 17)

V obrázku č. 3 je uvedena poměrně nová klasifikace „kombinovaný pohled na výukové metody J. Maňáka a V. Švece (2003), kde se výukové metody rozlišují podle kritéria stupňující se složitosti edukačních vazeb a je charakteristické splynutí pojmů výuková metoda a organizační forma.“ (Zormanová, 2012, s. 15)

Neexistuje špatná výuková metoda. Při výuce záleží na zvolení vhodné kombinace metod, dále na jejich použití, které závisí na aktuální situaci, přiměřenosti věku, vědomostech a dovednostech žáků, neměly by být užity záměrně jen pro efekt.

Posláním učitele je přispívat za pomoci výukové metody k soběstačnosti žáka, ke zdravému sebevědomí a soutěžení, navést ho, aby si vytvořil svůj vlastní učební styl, který mu bude nejvíce vyhovovat a pomáhat při studiu. Významná je spolupráce žáků s učitelem. V úvodu vyučovací jednotky má být samozřejmostí sdělení a seznámení žáků se vzdělávacím cílem tak, aby bylo zřejmé, co se v dané jednotce naučí, k čemu bude dané učivo potřebné, popřípadě, kde ho lze využít. Výukové metody náleží k primárním didaktickým kategoriím.

3.4.3 Hodnocení

„Pro řízení, ovlivňování a usměrňování učebních činností žáků používá učitel celou řadu prostředků. **Hodnocení žáků** – jejich výkonů, činností, chování – je jeden ze základních, velmi účinných prostředků učitele, jak řídit a usměrňovat složité a pro žáky značně náročné učební činnosti.“ (Kolář, Šikulová, 2009, 19)

Hodnocení žáků je úzce spojeno s pojetím výuky učitele. Při **transmisivním modelu vyučování**, kdy je výuka zacílena na předávání poznatků, se hodnotí hlavně výsledky žáka, tj. výkon a míra vědomostí. Výsledky bývají zjišťovány a měřeny zkoušením, k hodnocení se nejčastěji využívá klasifikace. Pokud je využíván **konstruktivní model vyučování**, při němž je výuka zaměřena na rozvoj osobnosti žáka a strukturu jeho poznání, promítne se v hodnocení celý průběh učení a výuky žáka, tj. celková práce žáka, proces jeho učení a úsilí. V popředí hodnocení pak stojí ucelené sledování činnosti žáka ve výuce a jako prostředky hodnocení jsou využívány hlavně slovní hodnocení a sebehodnocení.

Rozlišují se další typy hodnocení **podle subjektu** na **heteronomní** – žáka hodnotí učitel - **a autonomní** – žák hodnotí svoji práci; nebo **podle vztahové normy** na **sociálně vztahové** – srovnání výkonu žáka s ostatními žáky, zaměření na výkon a úspěch, hodnocení

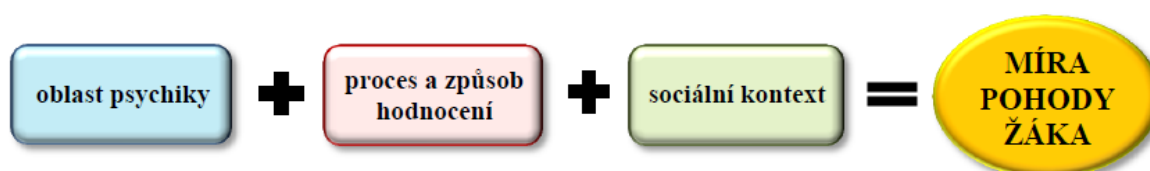
známkou – **a individuálně vztahové** – výkony žáka jsou porovnávány s jeho předchozími, zaměřeni na kvalitu práce a pokroky, hodnocení slovní; nebo **další typy** například **průběžné a závěrečné, interní a externí, formální a neformální, autentické, portfoliové.**

Hlavní funkce hodnocení jsou motivační, informační, formativní, diagnostická a výchovná funkce.

Princip hodnocení lze vyjádřit jednoduchým vzorcem J. Slavíka (obrázek č. 4).

(Čábalová, 2011, s. 160 - 170)

Obrázek č. 4: Vzorec pro hodnocení žáka

Zdroj: (Čábalová, 2011, s. 165)

3.4.4 Komunikace ve třídě

Na tom, jaké bude třídní klima, se nemalou měrou podílí i **komunikace**. Učitel tak může přiměřenými způsoby vzájemného dorozumívání s žáky podporovat vhodné klima třídy. Čapek (2010, s. 49) dělí komunikaci učitele ve třídě na **odbornou** – jejímž úkolem je vzdělávat a **sociální** – jejímž cílem je působit emotivně a vztahově.

Už je pryč doba, kdy bylo „ticho“ znakem, že se ve třídě učí. Učitel vykládal látku, při čemž se sem tam ozvala žákova odpověď na jím položenou otázku. Pokud při hodině zazněl trochu více hlas žáků, naskytla se otázka, zda učitel třídu zvládá. Při tomto druhu komunikace žáci naučené jen opakovali, neměli možnost věci sami promýšlet a tak si rozšiřovat své rozumové schopnosti. Dnes není v komunikaci hlavní jen **jak**, ale je důležité i **co**. Odborná komunikace nemá být pouze o obsahu, musí být oboustranná, žákům přiměřená a podporovat rozvoj jejich rozumových schopností, dalších dovedností, kreativity, vést je k samostatnosti. „Měla by také být jasným zdůvodněním činností ve vyučování a ukázkou jejich využití a přesahů do praktického života.“ (Čapek, 2010, s. 51)

Sociální komunikace je stejně důležitou složkou třídního klimatu, které má hlavně sociální základ, jako komunikace odborná. Ve vyučování má tato komunikace své místo a je důležité pro ni vytvořit prostor.

Pozitivní klima ve třídě podporuje komunikace přátelská, nestresující, svobodná, korigovaná, vyvážená, zajímavá, nepovýšená, nemanipulující, rovná. Komunikaci lze měřit dotazníkem CCQ. Tento nástroj u nás uvedl Lašek, umožňuje nám objektivní pohled na naši komunikaci ve školním prostředí.

Komunikační klima má dva typy: **suportivní** – jasné informace, sdílené citění účastníků, efektivní naslouchání, a **defenzivní** – víceznačné informace, skrývání vlastního myšlení a emocí.

„Komunikace je lakmusovým papírkem dění ve třídě. Jestliže je vedená v prostředí suportivního klimatu, umožňuje kvalitnější výuku, lepší řešení problémových situací i vhodné výchovné působení. Zároveň socializuje správné návyky a postoje, netýkající se pouze komunikace, ale i sociálních vazeb mezi členy třídního kolektivu a jejich vztahu k učiteli.“ (Čapek, 2010, s. 53)

3.4.5 Vztahy mezi žáky ve třídě

Ve třídě se kromě vztahů učitel – žák, učitel – žáci, učitelé – žák, žáci vyskytuje i další důležitá vazba, a to žák – žák, žáci. Žák může vystupovat jako individualita nebo jako člen třídy nebo skupiny v rámci třídy. Jednou z vhodných metod, jak se dozvědět o vztazích a rolích žáků ve třídě co nejvíce, je **sociometrie**. Sociometrií lze zmapovat strukturu skupiny, vztahovou situaci třídy - kdo je v ní oblíbený a kdo naopak nepopulární a osamělý.

Výsledky může učitel využít při práci s třídou, při výchovně vyučovacím procesu i při mimoškolních aktivitách. Dále se používá jako prevence sociálně patologických jevů (příklad: poruchy sociálního zařazení – delikvence, vandalismus, kriminalita, sekty; sebepoškozování; různé závislosti; a jiné) a při výskytu rizikového chování (například šikany, záškoláctví).

3.4.6 Participace žáků

Participace neboli účast žáků může být důležitou stránkou života ve třídě ovlivňující její klima. Žáci mohou **participovat na pravidlech** (tvorba třídních pravidel spolu s žáky, které budou všichni i učitelé dodržovat a respektovat), **na samosprávě třídy** (spoluřízení na úrovni třídy – školní výlety, absolventská trička, Maturitní ples), **na výukových činnostech** (spoluúčast na vzdělávání ve formě volby činností), **na řízení školy** (studentská rada, školní parlament).

Účast je rozdělena do osmi úrovní – Hartův model žákovské participace – na manipulativní (pasivní); dekorativní (na efekt); formální; stanovená dospělými, kdy jsou žákům poskytnuty potřebné informace; stanovená dospělými, kdy jsou žáci informováni a záležitosti jsou s nimi konzultovány; iniciovaná dospělými, kdy je rozhodování sdílené s žáky; iniciovaná a řízená žáky; iniciovaná žáky a sdílená rozhodnutí s dospělými.

(Čapek, 2010, s. 81 – 90)

3.5 Sociální klima třídy z pohledu žáka

Žákovský pohled nejpřesněji vystihuje teorie, že vyjádření klima třídy je přímou úměrností spokojenosti žáka ve třídě. Třída by měla být soudržná a jednotná, žáci by si měli mezi sebou dostatečně a přijatelně rozumět, přesto nebude na škodu zdravé vzájemné soutěžení a konkurence. (Čapek, 2010, s. 14)

V prostředí třídy přichází mladý člověk téměř denně do kontaktu se spolužáky a učiteli. Ziskává specifickou pozici, se kterou je spojena jeho role. Setkává se s hodnocením okolí, učitelů, spolužáků, sám sebe. Sám sebe může prožívat v roli dítěte, žáka, spolužáka, přítele, kamaráda, rivala. Prostředí kolem, zejména klima jeho třídy a klima výuky hraje důležitou úlohu v tomto prožívání.

Při mnohonásobném vzájemném působení různých faktorů mohou být činnosti učitele (organizace, řízení výuky, pomoc žákům, tvorba pravidel, hodnocení) žáky vnímány odlišně. Je zřejmá i určitá diferencovanost v tvorbě a prožívání klimatu mezi chlapci a dívkami.

4 Praktická část práce

4.1 Cíl výzkumu

Výzkum byl proveden ve třech třídách 4. AO, 4. AG a 4. V střední odborné školy Gymnázia a Střední odborné školy, Plasy. Cílem výzkumu byla analýza sociálního klimatu z pohledu žáka a porovnání aspektů utvářející třídní klima ve zkoumaných třídách. Data byla získána částečně upravenými dotazníky CES, byly použity obě formy Preferovaná i Aktuální. Výzkumné šetření je zaměřeno na to, jestli jsou významné rozdíly v tom, jak hodnotí žáci aktuální klima (CES Aktuální) a jaké klima by si přáli (CES Preferované), dále jestli je nějaký zásadní rozdíl ve vnímání klimatu třídy mezi chlapci a děvčaty.

Jednou z proměnných, zkoumaných dotazníkem CES, jsou vztahy mezi žáky. Proto byla do Aktuální formy dotazníku na závěr přidána sociometrická otázka pro zpracování jednoduchého sociometrického šetření, aby mohlo být toto téma vyhodnoceno podrobněji a potvrzeno že to, jak žáci hodnotí a vnímají vztahy mezi sebou, má nemalý vliv na sociální klima třídy.

4.2 Metody realizace výzkumu a sběru dat

Měření klimatu školního prostředí má tradici hlavně v zahraničí, jak vyplývá z následující tabulky č. 1 Metody zkoumání klimatu. V České republice je to záležitost několika posledních let. Šetření se provádí především dotazníky, ty se pomalu začínají přizpůsobovat podmínkám našich škol. Odborníci se soustředí nejen na úpravu stávajících, ale i na vytváření vlastních dotazníků, které by měly co nejvíce vyhovovat poměrům škol v České republice.

S vývojem se rozšiřují i různé možnosti přístupů k realizaci výzkumu. V současné době se v odborné literatuře uvádí několik zásadních **přístupů ke studiu klimatu třídy**.

Sociometrický přístup – třída jako sociální skupina (vývoj sociálních vztahů); diagnostická metoda: sociometrie (viz kapitola 3.4.5 Vztahy mezi žáky ve třídě). Při předběžné konzultaci mého výzkumu výchovná poradkyně Gymnázia a Střední odborné školy, Plasy Mgr. Bohuslava Karbanová uvedla, že při výskytu sociálně patologických jevů (například šikana) nebo na žádost učitele, žáka (rodiče) využívají sociometrický ratingový dotazník SO-RA-D. Mají s ním dobré zkušenosti.

Organizačně – sociologický přístup – třída jako organizační jednotka, učitel v roli řídicího pracovníka (týmová práce); diagnostická metoda: pozorování v průběhu vyučování.

Interakční přístup – cílem jsou objekty třída, učitel (výkonnost třídy /postoje žáků/ v závislosti na přímém a nepřímém působení učitele); diagnostická metoda: pozorování, původně interakční analýza tužka – papír, nyní počítačové, audiovizuální nahrávky interakce (jejich popis a rozbor).

Pedagogicko – psychologický přístup – cílovými objekty jsou třída, učitelé, celkový chod a život školy (kooperativní učení v malých skupinách); diagnostická metoda: posuzovací škála Classroom Life Instrument (CLI).

Školně – etnografický přístup – objektem je třída, učitelé a přirozený život školy (sociokulturní struktura klimatu); diagnostická metoda: zúčastněné dlouhodobé pozorování. **Vývojově psychologický přístup** – žák jako osobnost a třída jako sociální prostředí; diagnostická metoda: soubor různých metod.

Sociálně - psychologický a environmentalistický přístup – třída jako prostředí pro učení; diagnostická metoda: posuzovací škály, hodnotí sami aktéři (subjektivní vnímání klimatu a jejich očekávání).

Při výběru metody pro výzkum bylo vycházeno ze sociálně psychologického a environmentalistického přístupu a z následující tabulky.

Tabulka č. 1: Metody zkoumání klimatu

Název metody	Autoři	Stručný popis	Vypovídá o klimatu	Je zadáváno
OCDQ-RS <i>Organizational Climate Description Questionnaire – Rutgers Secondary</i>	Kottkamp Robert, B.; Mulhern John, A.; Hoy Wayne, K.; (z Rutgers University, USA; 1987)	Měření klimatu školy a učitelského sboru <u>Dotazník OCDQ-RS:</u> 34 výroků, hodnocených 4 stupni – zřídka, občas, často, velmi často; zjišťuje 5 komponent klimatu školy, 2 se týkají stylu řízení, 3 prožitku učitele jako důsledků tohoto řízení a dalších prvků klimatu školy; výsledek – index otevřenosti školního klimatu.	z pohledu učitele	učitelům

<p>RSA</p> <p><i>Responsibility for Student Achievement Questionnaire</i></p>	<p>Guskey, Thomas, R.; (USA; 1981)</p>	<p>Měření stupně odpovědnosti učitele za žákovy úspěchy a neúspěchy</p> <p><u>Dotazník RSA</u>: 30 položek, 15 měří faktor úspěchu (R+) a 15 faktor neúspěchu (R-); každá otázka popisuje jistou situaci a zjišťuje její příčinu; vyjádření názoru je procentuální ohodnocení dvou nabídnutých příčin tak, aby součet byl 100%.</p>	<p>z pohledu učitele</p>	<p>učitelům ZŠ a SŠ</p>
<p>MCI</p> <p><i>My Class Inventory</i></p> <p>Naše třída</p>	<p>B. J. Fraser; D. L. Fisher; (Austrálie; 1986)</p>	<p>Měření klimatu 3. – 6. tříd základní školy</p> <p><u>Dotazník MCI</u>: má dvě formy – Aktuální (současné klima třídy) a Preferovaná (přání žáků); určeno pro žáky ve věku od 8 do 12 let; obsahuje 25 položek, ověřuje 5 proměnných: spokojenost, třenice, soutěživost, soudržnost třídy a obtížnost učení.</p>	<p>o třídě, učiteli</p> <p>z pohledu žáků</p>	<p>žákům</p>
<p>LEI</p> <p><i>Learning Environment Inventory</i></p>	<p>Anderson; Walberg; (1974) Fraser; Anderson; Walberg (1982)</p>	<p>Měření klimatu střední školy</p> <p><u>Dotazník LEI</u>: určen žákům SŠ; zjišťuje 15 prvků klimatu (každý 7 položkami) – koheze, třenice, favorizování, klikaření, satisfakce školou, apatie, rychlost práce ve škole, obtížnost, soutěživost, diferenciacie žáků, formálnost výuky, materiální podmínky, zacílení řízení, dezorganizace, demokracie; hodnocení 105 tvrzení pětistupňovou škálou: od silně nesouhlasím až po silně souhlasím.</p>	<p>o třídě, učiteli</p> <p>z pohledu žáků</p>	<p>žákům</p>
<p>CES</p> <p><i>Classroom Environment Scale</i></p>	<p>Trickett; Moos; (USA; 1973)</p>	<p>Měření klimatu 8. a 9. tříd základní školy a středních škol</p> <p><u>Dotazník CES (poslední verze Fraser, Fisher z roku 1986)</u>: ve 24 položkách je obsaženo 6 proměnných klimatu – angažovanost, vztahy mezi žáky ve třídě, pomoc učitele, orientace žáků na úkoly, pořádek a organizovanost, jasnost pravidel; má dvě formy Aktuální a Preferovanou.</p>	<p>o třídě, učiteli</p> <p>z pohledu žáků</p>	<p>žákům</p>

<p>ICEQ</p> <p><i>Individualized Classroom Environment Scale</i></p>	<p>Rentoul; Fraser; (1979) Fraser; (1985)</p>	<p>Měření klimatu středních a vysokých škol</p> <p><u>Dotazník ICEQ:</u> obsahuje 25 položek; zkoumá 5 prvků klimatu – personalizace, participace na sociálním dění, nezávislost, pozorování sebe a okolí, diferenciacie žáků učitelem; hodnocení odpovědí pětistupňovou škálou od silně nesouhlasím do silně souhlasím.</p>	<p>o třídě, učiteli</p> <p>z pohledu žáků</p>	<p>žákům</p>
<p>CUCEI</p> <p><i>College and University Classroom Environment Inventory</i></p>	<p>Fraser; Treagust; Dennis; (1986)</p>	<p>Měření klimatu vysokých škol</p> <p><u>Dotazník CUCEI:</u> obsahuje 49 tvrzení, zkoumá 7 prvků klimatu – personalizace, zaujetí školou, soudržnost, satisfakce školou, orientace na úkoly, inovace výuky, individualizace výkonů; má dvě formy Aktuální a Preferovanou; odpovědi čtyřstupňovou škálou od silně souhlasím po silně nesouhlasím.</p>	<p>o třídě</p> <p>z pohledu studentů</p>	<p>studentům</p>
<p>SLEI</p> <p><i>Science Laboratory Environment Inventory</i></p>	<p>Fraser; (1986)</p>	<p>Měření klimatu vysokých škol</p> <p>Dotazník SLEI: obsahuje 56 položek, zkoumá 7 prvků klimatu – učitelova pomoc, zaujetí prací, soudržnost, otevřenost v kontaktu, integrace, organizace, jasnost pravidel, materiální vybavení.</p>	<p>o třídě, učitelích</p> <p>z pohledu žáka</p>	<p>žákům</p>
<p>CCQ</p> <p>Communication Climate Questionnaire</p>	<p>Lawrence B. Rosenfeld; (USA; 1983)</p>	<p>Měří komunikační klima třídy, vytvářené učitelem ve středoškolské a vysokoškolské třídě</p> <p><u>Dotazník CCQ:</u> obsahuje 17 tvrzení – 8 charakterizující suportivní klima a 9 defenzivní klima třídy; odpovědi pěti-položkovou škálou.</p>	<p>o učitelích</p> <p>z pohledu žáka</p>	<p>žákům</p>

Zdroj: (Lašek, 2012, s. 47 – 139) - vlastní zpracování

4.2.1 Použitá metoda

K analýze sociálního klimatu třídy z pohledu žáků byl použit částečně upravený standardizovaný dotazník CES. Zdál se pro naplnění cílů bakalářské práce nejvhodnější. Patří k nejpoužívanějším dotazníkům, slouží k měření klimatu tříd středních škol (zaměření práce na střední odborné školy) a splňuje i požadavek výpovědi z pohledu žáka. Původní značně rozsáhlý dotazník CES prošel několika revizemi a úpravami. Poslední uváděná verze obsahuje 24 položek. Popisuje situaci psychosociálního klimatu ve třídě z pohledu žáka (aktuální i vizi). Ve školní praxi to lze využít k získání přehledu o názorech žáků, lze je srovnávat s míněním dospělých (učitelů, vedením školy, popřípadě některého rodiče). Při změně koncepce výuky porovnat aktuální a předchozí klima třídy. Při zjišťování vztahu mezi chováním či prospěchem žáků a klimatem třídy. Srovnání klimatu třídy u různých vyučujících v dané třídě, což není předmětem této práce, proto byl pro zjednodušení v dotazníku upraven výraz „tento učitel“ na „třídní učitel“. Bylo posouzeno, zda třídní učitel jako jeden z důležitých spolutvůrců klimatu, vytváří z pohledu žáků příjemné či nepříznivé klima. Protože při šetření byla použita Aktuální i Preferovaná forma dotazníku CES, lze porovnat aktuální stav s přáním žáků.

Dále je práce zaměřena na podrobný rozbor důležité proměnné sociálního klimatu třídy - vztahy mezi žáky - za využití jednoduchého sociometrického šetření; na základě otázky položené v závěru Aktuální formy dotazníku CES. Přestože školní psychologové, výchovní poradci a učitelé uplatňují výsledky sociometrie především v diagnostice a předcházení sociálně patologickým jevům, je zřejmé, že informace o neformálních vztazích ve třídě vypovídá i o situaci třídního klimatu.

4.2.2 Popis použité metody měření klimatu 8. a 9. tříd základní školy a středních škol CES – Classroom Environment Scale

Dotazník má dvě formy: Aktuální (viz Příloha č. 6 – 7) a Preferovanou (Příloha č. 3 – 4). 24 položkami se zkoumá 6 složek klimatu stredoškolské třídy.

1. Angažovanost žáka, jeho zaujetí školní prací – přístup žáka k učení; snaha porozumět učivu; (otázky č. 1, 7, 13, 19)
2. Vztahy mezi žáky ve třídě – znalost spolužáků; chování žáka ke spolužákům; přátelství; (otázky č. 2, 8, 14, 20)

3. Učitelova pomoc a podpora – ke všem žákům spravedlivý přístup; zájem učitele o žáky; v problémových situacích snaha žákům pomoci; (otázky č. 3, 9, 15, 21)
4. Orientace žáků na úkoly – snaha, aby byla vidět odvedená práce (otázka č. 4, 10, 16, 22)
5. Pořádek a organizovanost (otázky č. 5, 11, 17, 23)
6. Jasnost pravidel – názor na stanovení pravidel; postoj žáka ke stanoveným pravidlům; (otázky č. 6, 12, 18, 24)

Každý žák na základě slovní instrukce a psaného zadání samostatně vyplní dotazník. Vybírá z odpovědí Ano – Ne. Dle doporučení autorů dotazníku se zadává nejprve Preferovaná forma, přibližně po 14 dnech pak Aktuální.

Vyhodnocení bylo zjednodušeno a upraveno tak, že za každou odpověď Ano je jeden bod, za Ne žádný bod. U otázek označených R je to naopak. Chybně vyplněná či nevyplněná odpověď je bez bodu. Skóre se získá sečtením získaných bodů u otázek jednotlivých oblastí. To znamená, že žák nemusí mít žádný bod, nebo dosáhne maximálně 4 bodů, střed jsou 2 body.

Při zpracování získaných dat do tabulek a grafů byla použita statistická veličina - aritmetický průměr.

$$\bar{x} = \frac{1}{n} (x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i, \text{ zjednodušený } \bar{a} = \frac{a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n}{n}$$

Kde nebylo možné nebo vhodné využít průměr aritmetický, byl použit průměr vážený či procentuální vyjádření. Vážený průměr byl vypočten, pokud nešly výsledné hodnoty aritmetického průměru sečíst, protože se celkový soubor skládal z více podsouborů. Vážený průměr zobecňuje aritmetický a vypovídá o charakteristice statistického souboru v případě, že hodnoty v tomto souboru mají různou váhu (důležitost).

4.3 Charakteristika zkoumaného prostředí

Sociální klima třídy bylo zkoumáno se souhlasem ředitelky školy Mgr. Markéty Lorenzové na vzorku třech tříd čtvrtých ročníků (54 žáků) střední odborné školy Gymnázia a Střední odborné školy, Plasy.

Jak je již uvedeno v teoretické části bakalářské práce prostředí školy (tříd), spolutvůrci třídního klimatu, vyučovací metody, edukační aktivity, participace žáků velmi úzce

souvisí, spolupodílí se a ovlivňují sociální klima třídy, proto se je v kapitolách 4.3.1 a 4.3.2 pokusím více přiblížit podrobnou charakteristikou zkoumaného prostředí a praktickými příklady.

4.3.1 Škola – Gymnázium a Střední odborná škola, Plasy

Zřízením v roce 1958 v třicet kilometrů vzdálené obci Chyšce začala historie Plaské střední odborné školy. V roce 1962 byli žáci i učitelé, z důvodu nevyhovujících prostor Chyšského zámku pro potřeby školy, přestěhováni do budovy měšťanské školy v Plasích. Viz Příloha č. 1: Budova Gymnázia a Střední odborná škola, Plasy, Školní 280.

Původní školy Gymnázium a Střední odborná škola byly 1. července 2011 na žádost zřizovatele Plzeňského kraje sloučeny rozhodnutím MŠMT v jeden subjekt s názvem Gymnázium a Střední odborná škola, Plasy, který vykonává činnost střední školy. Ve školním roce 2013/2014 školu v denní formě studia navštěvovalo 432 žáků.

Vzdělávání je zabezpečováno ve městě Plasy na dvou místech: obory čtyřletého a osmiletého gymnázia ve dvou budovách na adrese Stará cesta 363 a obory střední odborné školy na adrese Školní 280 (Příloha č. 1).

Tabulka č. 2: Přehled oborů vzdělávání vyučovaných na střední odborné škole

Obor vzdělávání	Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV)	Forma vzdělání	Délka studia
AGROPODNIKÁNÍ	41-41-M/01	denní	4 roky
VETERINÁŘSTVÍ	43-41-M/01	denní	4 roky
OBCHODNÍ AKADEMIE	63-41-M/02	denní	4 roky

Zdroj: vlastní zpracování

Součástí areálu střední odborné školy ve Školní ulici je domov mládeže, dílny a garáže pro zemědělskou techniku. V budově je 16 učeben, z toho 8 kmenových a 8 odborných. Tři odborné učebny, ve kterých se nachází 52 žakovských pracovních stanic s počítačovými sestavami, slouží k výuce základů administrativy, výpočetní techniky a informatiky. Pro výuku jazyků, je řešena skupinově, jsou určeny čtyři malé učebny. Dále jsou

k dispozici odborná učebna pro výuku zemědělských předmětů, chemická a biologická laboratoř, tělocvična. Ve většině tříd nechybí videopřehrávače a dataprojektory, interaktivní tabule se nachází v 6 třídách. Vybavení tříd didaktickou technikou a učebními pomůckami ulehčuje a umožňuje plnění školních vzdělávacích programů výše uvedených oborů.

Na střední odborné škole pravidelně pracuje operační sbor SOŠ (učitelé, zaměstnanci), studentská rada (žáci) a sdružení rodičů (nepřímý vliv na klima třídy). Operační sbor tvoří širší vedení školy, schází se podle plánu organizace školního roku každý měsíc nejméně třikrát, zabývá se především prezentací školy na veřejnosti, organizací školních aktivit, hodnocením práce školy a hledáním nových možností aktivit školy. Studentská rada představuje komunikační most mezi vedením školy a žáky, zástupci třídy se s ředitelkou školy a jejím zástupcem schází podle plánu jednou za měsíc, informace z jednání jsou veřejně k dispozici všem žákům školy na nástěnce ve vestibulu. Sdružení rodičů je tvořeno vždy dvěma zástupci rodičů dané třídy, během školního roku se uskuteční dvě setkání – podzimní a jarní. Termíny jednání jsou naplánované na den rodičovských schůzek, zástupci třídy tak mají možnost informovat ostatní rodiče a získat i zpětnou vazbu (názor ostatních). Setkávání ředitelky školy se zástupci rodičů tímto způsobem má za cíl vzájemnou informovanost o chodu školy, vzájemné naslouchání, řešení potřeb žáků a učitelů. Mezi zástupci rodičů je i člen Školské rady, který informuje o záležitostech projednávaných na Školské radě. (Příloha č. 2: Plán organizace školního roku 2014/2015)

4.3.2 Třídy 4. OA, 4. AG a 4. V

Jak je už zmíněno v kapitole 4.2, samotnému výzkumu na Gymnáziu a Střední odborné škole, Plasy předcházela předběžná konzultace (dne 5. listopadu 2014) s ředitelkou školy Mgr. Markétou Lorenzovou a výchovnou poradkyní Mgr. Bohuslavou Karbanovou. Všechny tři jsme se mimo jiné shodly, že provést šetření ve čtvrtých ročnících, je nejvhodnější. Vzhledem k tomu, že tyto ročníky navštěvují pouze plnoletí žáci, nevznikl problém s písemným informovaným souhlasem rodičů s psychologickým šetřením a následným zveřejněním výsledků výzkumu v bakalářské práci (Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů). Ředitelka školy udělila oficiální souhlas s provedením dotazníkového šetření na její škole s tím, že by ráda měla zpětnou vazbu a znala výsledky.

Byl jí přislíben jeden výtisk bakalářské práce. Následovalo seznámení s třídními učiteli čtvrtých ročníků a nadále pokračovala spolupráce s nimi.

Třídní učitelkou čtvrtého ročníku oboru vzdělání obchodní akademie (4. OA) je Mgr. Lucie Bulínová. Tento obor má od roku 2011 dvě zaměření. Cestovní ruch směřuje k získání širších vědomostí a dovedností v oblasti organizace rekreačních pobytů a turistických aktivit, je rozšířen o tematickou výuku anglického jazyka. Zaměření na počítače a grafiku je zacíleno na rozšířenou výuku v oblasti informační a komunikační technologie, doplněno elektronickým zpracováním grafiky. Po ukončení studia se žáci uplatní především ve skupině povolání s ekonomickým, obchodně - ekonomickým a administrativním zaměřením.

Ve druhých dvou ročnících, 4. AG - obor vzdělání agropodnikání a 4. V - veterinářství, probíhá výuka všech všeobecných předmětů i některých odborných společně. Společnou mají i kmenovou třídu a jednoho třídního učitele. Třídním učitelem je Mgr. Pavel Bulín.

Studium oboru vzdělání agropodnikání připravuje žáky pro profese uplatnitelné ve výrobních provozech zemědělské prvovýroby, v samostatné zemědělské činnosti, ve službách pro zemědělství, ve zpracování a odbytu zemědělské produkce, v plemenářských, šlechtitelských a semenářských organizacích, ve službách pro rozvoj venkova a v ochraně a tvorbě krajiny.

Absolvent oboru veterinářství najde uplatnění v chovech zvířat, ve službách pro zemědělství, při kontrole zpracování zemědělské produkce, v plemenářských organizacích a veterinárních ordinacích.

Sloučení oboru agropodnikání a veterinářství do jedné třídy se mi zdá přijatelnější než, kdyby se s některým z těchto oborů sloučil obor obchodní akademie. Tak, jak je tomu u prvních ročníků školy, kde je spojen obor obchodní akademie a agropodnikání. Chápu, že k tomuto opatření došlo s ohledem na naplněnost oborů žáky a pravděpodobně i z finančních důvodů, přesto z hlediska vnímání sociálního klimatu třídy a školy žáky, nebyl tento krok úplně ideální. Do kmenové třídy se spojili žáci s odlišnými zájmy, rozdílnými odbornými předměty, jiným druhem předmětu praxe (OA: předmět odborná praxe – souvisle 1-4 týdny ve školním roce; AG: předmět praxe středa jednou za 14 dní) setkávající se jen na výuce všeobecně vzdělávacích předmětů.

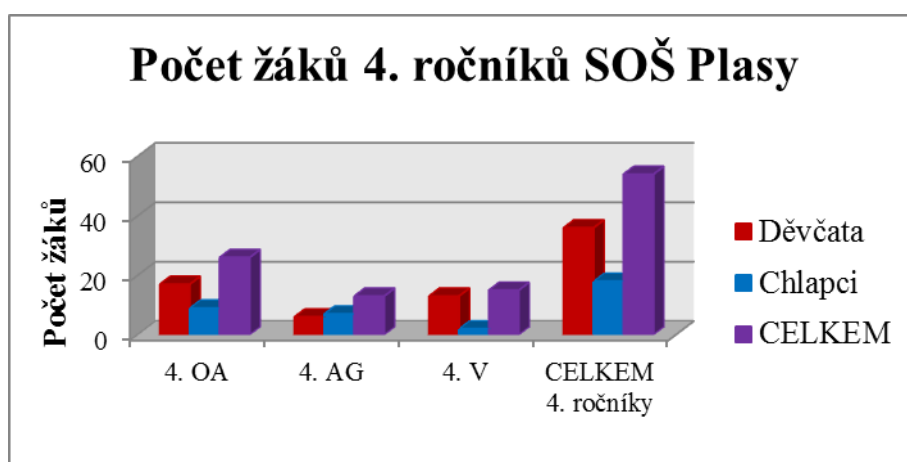
V následující tabulce č. 3 jsou uvedeny počty žáků čtvrtých ročníků Střední odborné školy Plasy rozdělené podle oboru vzdělání v členění na celkem, děvčata a chlapci.

Tabulka č. 3: Počet žáků čtvrtých ročníků Střední odborné školy Plasy

Třída	Evidenční počet žáků ve třídě	Z toho:	
		Děvčata	Chlapci
4. OA	26	17	9
4. AG	13	6	7
4. V	15	13	2
Celkem 4. ročníky	54	36	18

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 1: Počet žáků čtvrtých ročníků Střední odborné školy Plasy

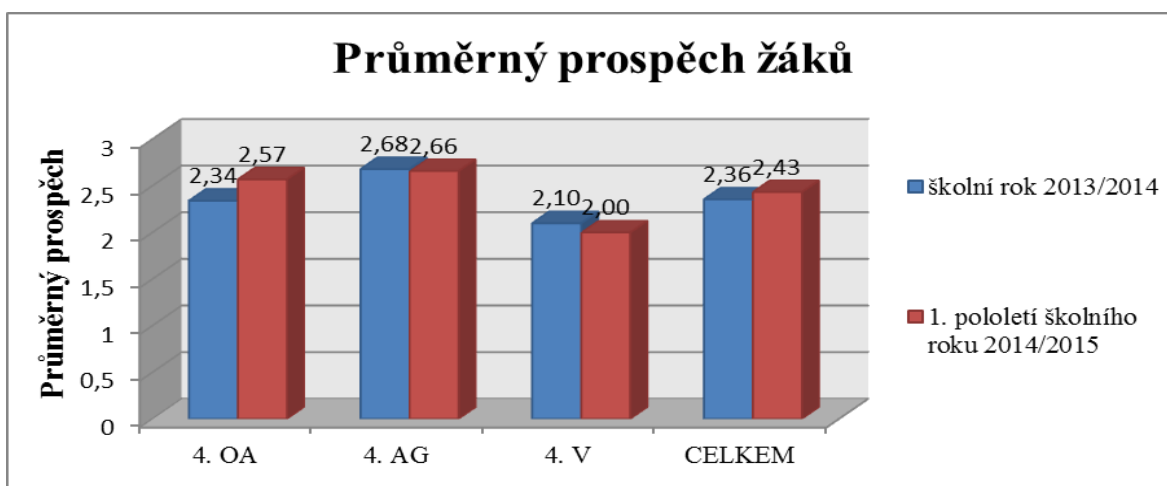

Zdroj: vlastní zpracování

Zajímavý je vyvážený poměr mezi děvčaty a chlapci v oboru agropodnikání. Předpokládala bych, že tento obor vzhledem k jeho technickému zaměření, bude více vyhledávaný chlapci. Přesto je velmi pravděpodobné, že možnost zvýhodněného získání řidičského oprávnění skupiny B, bezplatného získání řidičského oprávnění skupiny T (traktor), odborné myslivecké zkoušky a možnost absolvování kurzu pro inseminační techniky akreditovaný Ministerstvem zemědělství České republiky, dnes láká i děvčata.

Výtah průměrného prospěchu 4. tříd v 1. pololetí školního roku 2014/2015 a za předchozí školní rok 2013/2014 obsahuje graf č. 2. Při porovnání obou sledovaných období není vidět žádný značný výkyv průměrného prospěchu tříd. V 1. pololetí roku 2014/2015 došlo k mírnému zhoršení u 4. OA a sotva zaznamatelné zlepšení nastalo u zbylých dvou tříd. V celkovém prospěchu žáků 4. tříd se výše uvedené projevilo jako zhoršení průměrného prospěchu z 2,36 na 2,43.

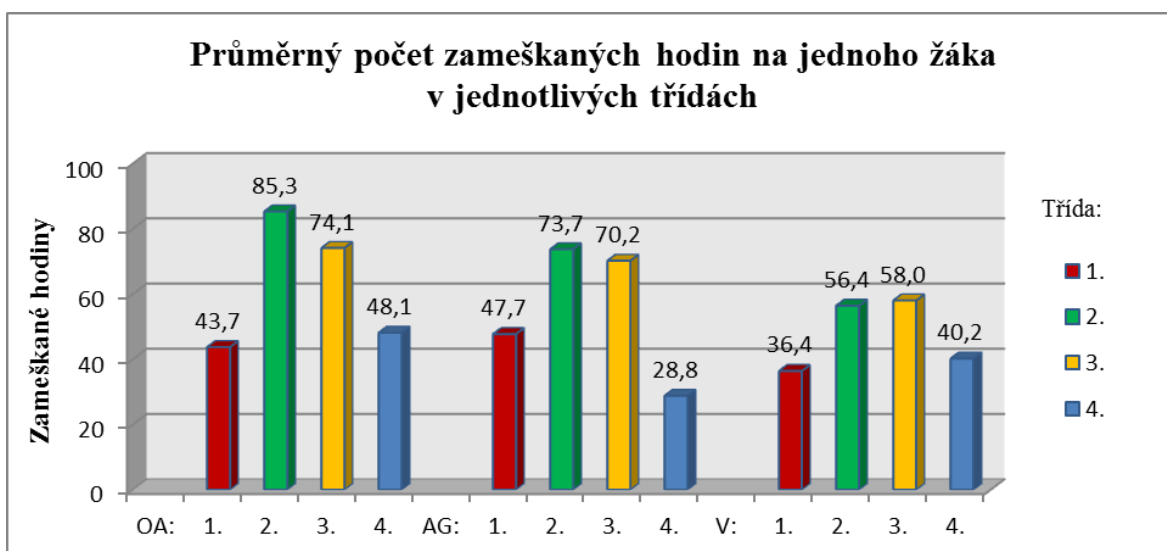
Graf č. 2: Průměrný prospěch tříd v 1. pololetí šk. roku 2014/2015 a ve šk. roce 2013/14

Zdroj: vlastní zpracování

Dobré a příjemné klima třídy a školy určitě do jisté míry pozitivně ovlivňuje nejen školní prospěch žáků, ale i jejich absenci. Průměrný počet zameškaných hodin na jednoho žáka v jednotlivých třídách celé Střední odborné školy Plasy je znázorněn v grafu č. 3. V prvních a čtvrtých ročnících je absence celkově nižší. Myslím, že u prvních ročníků je to dáno tím, že se žáci po přestupu ze základní školy adaptují na nové prostředí (podmínky) a zameškovávat výuku si ještě tolik nedovolí. V případě čtvrtých ročníků přípravou na maturitní zkoušku.

Graf č. 3: Průměrný počet zameškaných hodin na jednoho žáka v jednotlivých třídách

Zdroj: vlastní zpracování

Z počtu zameškaných hodin žákem, vypočtených aritmetickým průměrem se bohužel, kromě promítnutí dlouhodobé nemoci jednotlivých žáků (podíl žáka na celkové

absenci třídy), také nedají zjistit podrobnosti, které by bylo dobré při podrobném zkoumání stavu sociálního klimatu znát. Například důvod absence (nemoc, různé osobní důvody, účast na soutěžích, pozdní příchody) nebo zameškanost v jednotlivých předmětech (vztah učitelé - žák).

Přesto jsou ještě na základě grafu č. 3 porovnány sledované čtvrté ročníky (uvedeny modrou barvou) podle oborů vzdělání. Nejvíce zameškaných hodin bylo v oboru obchodní akademie a nejméně ve veterinářství. Tento rozdíl by mohl být způsoben zájmem či nezájmem žáka o studovaný obor, každoročně je nejvyšší zájem o obor vzdělání veterinářství a žáci, kteří nejsou přijati, z větší části naplňují druhé dva obory.

5 Výsledky a jejich hodnocení

5.1 Průběh dotazníkového šetření

Dotazníky byly ve třídách sejmuty osobně. Přestože bylo ředitelkou školy i třídními učiteli nabídnuto, že je žákům zadá škola. I když při zadávání nebylo mnoho času k dlouhému pozorování, aby nebyla příliš narušena běžná výuka. Chtěla jsem využít alespoň tohoto minimálního přímého kontaktu ke zběžnému seznámení s prostředím, s třídou, učiteli a zažít reakce žáků při vyplňování dotazníků.

Preferovaná forma dotazníku CES byla žákům čtvrtých ročníků Střední odborné školy Plasy zadána dne 15. listopadu 2014. Při první vyučovací hodině (společná hodina českého jazyka) 4. AG a 4. V. Český jazyk a literaturu v těchto třídách vyučuje třídní učitel Mgr. Pavel Bulín. Po přestávce (upozornění třídních učitelů: „Žáci mají na přestávku právo.“) měla 4. OA dělenou hodinu, jedna polovina třídy německý jazyk a druhá účetnictví. Svoji třídní Mgr. Lucii Bulínovou mají na předměty cizí jazyk konkrétně anglický a konverzaci.

Tohoto dotazování se zúčastnilo celkem 49 žáků z toho 24 ze třídy 4. OA, 12 ze 4. AG a 13 ze 4. V. Z celkového počtu zúčastněných žáků bylo 32 děvčat a 17 chlapců (anonymní respondent musel být chlapec, protože při vyplňování byly všechny dívky identifikovatelné – viz níže tabulka č. 4).

Přesně za čtrnáct dní 3. prosince 2014 byla sejmuta Aktuální forma dotazníku CES, opět ve všech třech třídách, při stejných vyučovacích hodinách jako při Preferované formě.

Celkem bylo přítomno 46 žáků, ze 4. OA - 25, 4. AG – 8 a 4. V – 13. Z celkového počtu žáků, kteří dotazník vyplňovali, bylo 31 děvčat, 14 chlapců a 1 anonym (předpokládám, že to byl také chlapec; při srovnávání poměru mezi dívkami a chlapci není anonymní respondent uveden).

Tabulka č. 4: Účast žáků při šetření

Třída	Žáci – počet			Preferovaná forma - účast žáků					Aktuální forma - účast žáků				
	Cel- kem	Dívky	Chlapci	Cel- kem	v %	Dívky	Chlapci	Ano- nym	Cel- kem	v %	Dívky	Chlapci	Ano- nym
4. AO	26	17	9	24	92,31	15	9	0	25	96,15	16	9	0
4. AG	13	6	7	12	92,31	6	5	1	8	61,54	4	3	1
4. V	15	13	2	13	86,67	11	2	0	13	86,67	11	2	0
Suma	54	36	18	49	90,74	32	16	1	46	85,19	31	14	1

Zdroj: vlastní zpracování

Jak již je uvedeno v kapitole 4.3.2, ve čtvrtých ročnících studují osmnáctiletí žáci a starší, proto nevznikl problém s informovaným souhlasem rodičů s prováděným výzkumem a následným zveřejněním. Žáci vlastně samotným vyplněním dotazníku udělili pasivní souhlas. Pasivní souhlas nutně nemusí být v písemné podobě a je uzavírán konkludentně (projev vůle nikoliv výslovný, který s přihlédnutím ke všem okolnostem nepřipouští pochybnosti o existenci vůle a jejím obsahu, tzn. na základě projevu vůle).

Ústně byl žákům sdělen cíl výzkumu s žádostí o vyplnění dotazníku. Vysvětleno, proč je potřeba do dotazníku uvést křestní jméno a upozornění, že výsledky budou zveřejněny v bakalářské práci, kterou dostane k dispozici i jejich škola. Rozhodnutí, jak s těmito informacemi naloží a jak se k situaci postaví, bylo na samotných žácích.

S úvodním představením, ústní instrukcí k vyplnění netrvalo sejmutí dotazníků déle než 20 minut.

5.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Při vyhodnocování byla využita služba Disk Google a tabulkový procesor Excel. Dotazníky byly připraveny v papírové i elektronické podobě pomocí služby Disk Google. Zajímavostí je, že ač jsou ve většině případů školy skvěle vybaveny po stránce informační a komunikační technologie, elektronickou podobu vyplnění dotazníků okamžitě zavrhnou. Data získaná šetřením byla přepsána z papírové formy do elektronických dotazníků. Disk Google dokáže vygenerovat přehlednou tabulku v Excelu s odpověďmi a dalšími potřebnými informacemi. S takto vytvořenou tabulkou bylo dále pracováno.

Popis upraveného, zjednodušeného vyhodnocení dat a použitých statických veličin je uveden v předchozí kapitole 4.2.2 Popis použité metody měření klimatu. Nejčastěji se v tabulkách a grafech uvádí aritmetický průměr – počet průměrných bodů na jednoho žáka.

5.2.1 Výsledky šetření

5.2.1.1 Angažovanost žáka, jeho zaujetí školní prací

Otázky – Preferovaná forma, Aktuální forma:

1. Žáci v naší třídě by měli být více zaujati školou, být usilovnější.
Žáci v naší třídě vkládají do každé činnosti ve škole hodně energie.

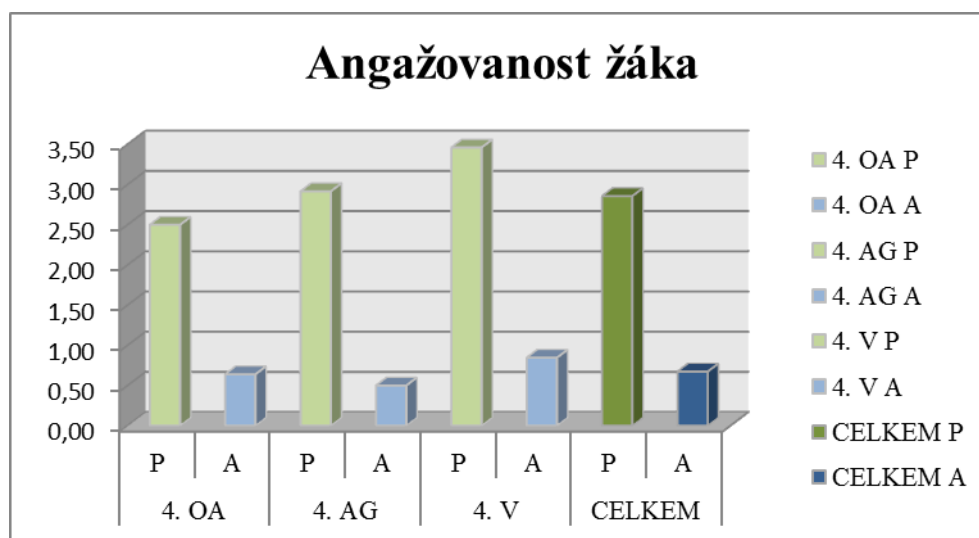
7. Žáci v naší třídě by měli v hodinách více snít s otevřenýma očima.
Žáci v naší třídě při hodině rádi sní s otevřenýma očima.
13. V naší třídě by se neměla práce v hodinách tak přehánět, bylo by lepší přečkat hodinu v poklidu až do zazvonění.
Žáci v naší třídě často čekají na zvonění na konci hodiny, až "padne".
19. Většina žáků v naší třídě by měla dávat větší pozor na to, co učitelé říkají.
Většina žáků v naší třídě skutečně dává pozor na to, co učitelé říkají.

Tabulka č. 5: Angažovanost žáka – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Třída-forma Otázka	4. OA		4. AG		4. V		CELKEM	
	P	A	P	A	P	A	P	A
Otázka č. 1	0,67	0,08	0,67	0,00	0,77	0,15	0,69	0,09
Otázka č. 7	0,42	0,12	0,58	0,25	0,77	0,15	0,55	0,15
Otázka č. 13	0,46	0,04	0,75	0,00	0,92	0,15	0,65	0,07
Otázka č. 19	0,96	0,40	0,92	0,25	1,00	0,38	0,96	0,37
CELKEM	2,50	0,64	2,92	0,50	3,46	0,85	2,86	0,67

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 4: Angažovanost žáka – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Zdroj: vlastní zpracování

První proměnná „Angažovanost žáka“ je zaměřena na přístup žáků k učení a jejich aktivitu, udržení pozornosti při vyučování. Hodnocení aktuálního stavu žáky průměrem bodů 0,67 je hluboce pod středovou hodnotou (střed = 2 body; viz kapitola 4.2.2). Naopak z výsledků Preferované formy vyplývá, že si toto žáci uvědomují a mají tendenci vlastní angažovanost ve vyučovacích hodinách zvýšit.

Je to také jediná proměnná, kromě „Pořádku a organizovanosti“ (viz následující tabulka č. 9, graf č. 8), kde vyšla tak velká odchylka - celkem za všechny třídy 2,19 průměrného bodu - mezi aktuálním a preferovaným stavem. (viz tabulka č. 5 a graf č. 4)

5.2.1.2 Vztahy mezi žáky ve třídě

Otázky – Preferovaná forma, Aktuální forma:

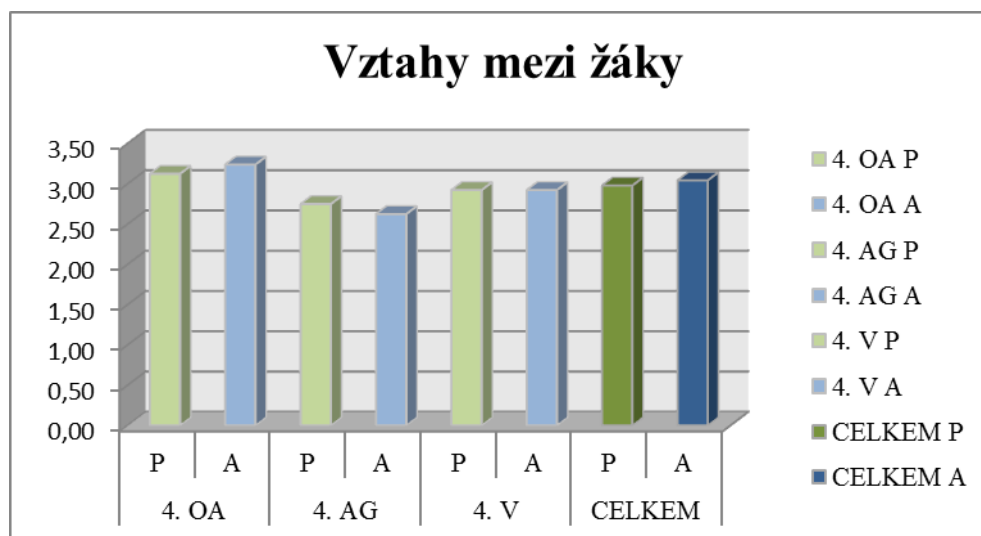
2. Kontakty mezi žáky v naší třídě by měly být lepší.
Žáci v naší třídě jsou mezi sebou velmi rádi v kontaktu.
8. Žáci v naší třídě by se raději neměli snažit jeden druhého blíže poznat.
Žáci v naší třídě nemají moc chuť se jeden s druhým blíže seznamovat.
14. V naší třídě by mělo být více opravdových přátelství.
V naší třídě byla mezi žáky uzavřena řada přátelství.
20. V naší třídě by mělo být snadné nadchnout žáky nějakým nápadem, projektem.
Naše třída se snadno nadchne nějakým nápadem, projektem.

Tabulka č. 6: Vztahy mezi žáky ve třídě – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Třída-forma	4. OA		4. AG		4. V		CELKEM	
	P	A	P	A	P	A	P	A
Otázka č. 2	0,67	0,68	0,42	0,38	0,46	0,62	0,55	0,61
Otázka č. 8	0,92	0,84	0,83	0,63	1,00	0,69	0,92	0,76
Otázka č. 14	0,83	1,00	0,75	0,75	0,69	0,85	0,78	0,91
Otázka č. 20	0,71	0,72	0,75	0,88	0,77	0,77	0,73	0,76
CELKEM	3,13	3,24	2,75	2,63	2,92	2,92	2,98	3,04

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 5: Vztahy mezi žáky ve třídě – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Zdroj: vlastní zpracování

Vztahy mezi žáky charakterizuje druhá proměnná klimatu třídy. Zabývá se komunikací mezi spolužáky, znalostí spolužáků a chováním žáků mezi sebou, kamarádstvím. Zde se rozdíly mezi chtěnou a současnou situací pomalu ztrácejí. Preferovaná forma průměr na jednoho žáka 2,98 bodů a Aktuální 3,04 bodu. Celkově žáci vnímají vztahy mezi sebou kladně (vyšší nadprůměr). Neprojevují se ani větší rozdíly mezi různými třídami. (viz tabulka č. 6 a graf č. 5)

5.2.1.3 Učitelova pomoc a podpora

Otázky – Preferovaná forma, Aktuální forma:

3. Třídní učitel by měl raději trávit mnohem méně času povídáním se žáky ve třídě.
Třídní učitel stráví jen málo času povídáním s žáky ve třídě.
9. Třídní učitel by se měl o žáky více zajímat.
Třídní učitel se o studenty osobně zajímá.
15. Třídní učitel by měl být více přítelem, než autoritou.
Třídní učitel je více přítelem než autoritou.
21. Třídní učitel by měl umět vystoupit z role učitele, když má pomoci studentům.
Třídní učitel dovede vystoupit z role učitele, když má pomoci studentům.

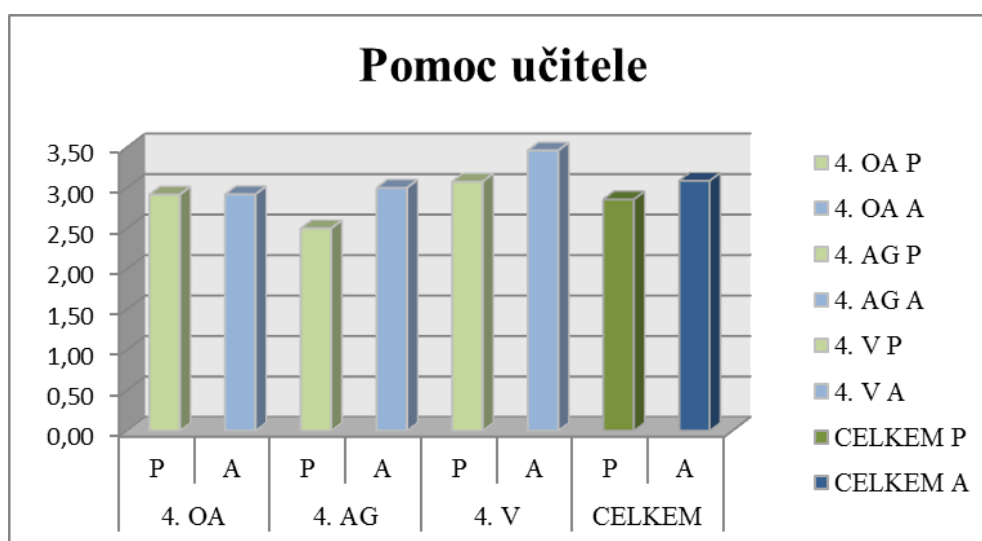
Tabulka č. 7: Učitelova pomoc a podpora – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Třída-forma Otázka	4. OA		4. AG		4. V		CELKEM	
	P	A	P	A	P	A	P	A
Otázka č. 3	0,83	0,84	0,92	0,63	1,00	1,00	0,90	0,85
Otázka č. 9	0,29	0,96	0,25	0,88	0,38	0,77	0,31	0,89
Otázka č. 15	0,79	0,24	0,50	0,63	0,77	0,77	0,71	0,46
Otázka č. 21	1,00	0,88	0,83	0,88	0,92	0,92	0,94	0,89
CELKEM	2,92	2,92	2,50	3,00	3,08	3,46	2,86	3,09

Zdroj: vlastní zpracování

Otázkou osobnosti, v našem případě třídního učitele, se zabývá třetí proměnná „Učitelova pomoc a podpora“. Hodnoty se pohybují opět nad středovým pásmem, nad 2 body. Žáci kladně hodnotí, že si s nimi třídní učitelé povídají a při hodinách nevedou jen monolog. Taktéž oceňují, že při snaze pomoci jim dokáží vystoupit z role učitele. Skutečná situace se nijak zvláště neliší od jejich přání. Naopak v aktuální situaci, kdy se o ně učitel zajímá, by přivítali menší zájem o svou osobu. Zajímavé je, že se jim třídní učitel jeví jako menší autorita, než by si přáli. (viz tabulka č. 7 a graf č. 6)

Graf č. 6: Učitelova pomoc a podpora – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Zdroj: vlastní zpracování

5.2.1.4 Orientace žáků na úkoly

Otázky – Preferovaná forma, Aktuální forma:

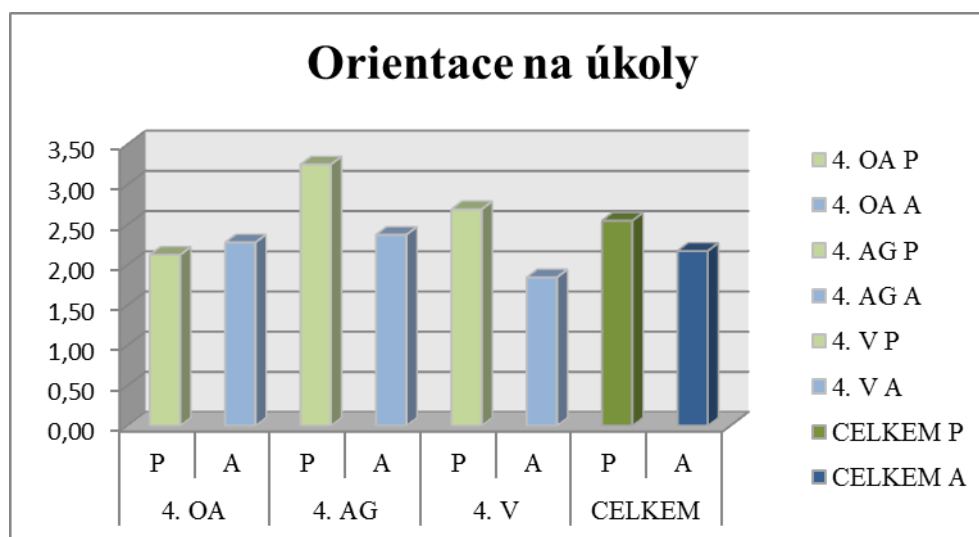
4. Ve třídě bychom měli věnovat více času diskutování o mimoškolních aktivitách než diskusím o škole.
Ve třídě strávíme více času diskutováním o mimoškolních aktivitách než diskusemi o věcech, vztahujících se ke školní práci.
10. V naší třídě by mělo být nejdůležitější udělat kus práce.
V naší třídě je velmi důležité udělat kus práce.
16. V naší třídě by se neměli žáci tak namáhat, tak mnoho pracovat.
V naší třídě nemusí žáci mnoho pracovat.
22. Naše třída by měla být více společenským prostředím než místem, kde se člověk učí.
Naše třída je spíše společenským prostředím, než místem pro učení se něčemu.

Tabulka č. 8: Orientace žáků na úkoly – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Třída-forma	4. OA		4. AG		4. V		CELKEM	
	P	A	P	A	P	A	P	A
Otázka č. 4	0,46	0,56	0,67	0,63	0,54	0,23	0,53	0,48
Otázka č. 10	0,88	0,48	0,92	0,63	0,69	0,62	0,84	0,54
Otázka č. 16	0,63	0,80	1,00	0,75	1,00	0,77	0,82	0,78
Otázka č. 22	0,17	0,44	0,67	0,38	0,46	0,23	0,37	0,37
CELKEM	2,13	2,28	3,25	2,38	2,69	1,85	2,55	2,17

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 7: Orientace žáků na úkoly – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Zdroj: vlastní zpracování

Na to, jak hodnotí žáci svoji snahu pracovat, je zacílen další okruh otázek nazvaný „Orientace na úkoly“. Žáci mají představu, že by mohli pracovat o trochu lépe, než pracují. Podle hodnocení, které je v Aktuální formě 2,17 průměrných bodů, využívají svého potenciálu k práci jen na půl.

Zajímavý je paradox mezi odpověďmi v Preferované formě na otázku č. 10 odvedení více práce žáky (0,84 průměrného bodu) a č. 16 žáci by neměli tolik pracovat (0,82 průměrného bodu). Žáci vědí, že by mohli více pracovat. Přesto mají pocit, že by se neměli tolik namáhat. Pravděpodobně se tak stalo, protože v zadání otázky č. 16 je užito záporné sloveso a žáci si ji špatně přečetli. (viz tabulka č. 8 a graf č. 7)

5.2.1.5 Pořádek a organizovanost

Otázky – Preferovaná forma, Aktuální forma:

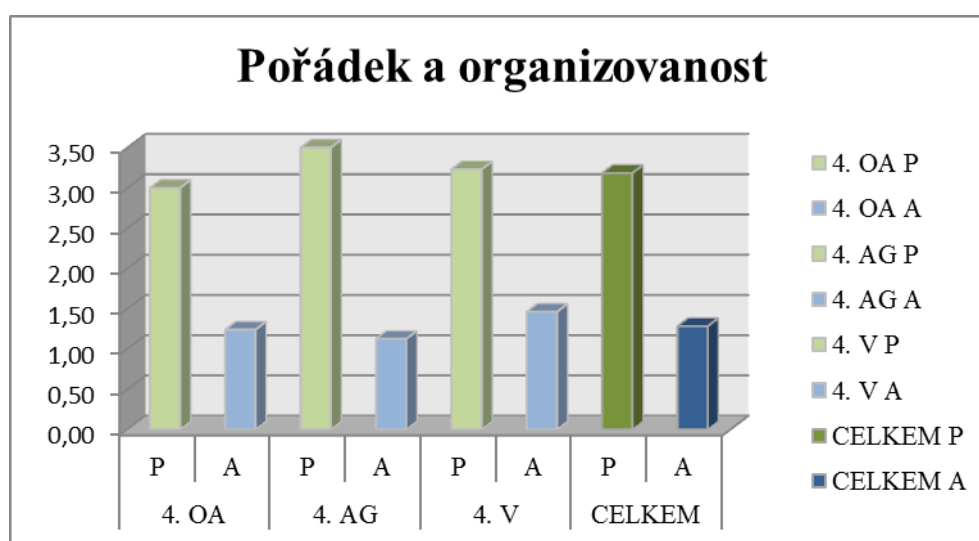
5. Naše třída by měla být daleko lépe organizovaná.
Naše třída je velmi dobře organizovaná.
11. V naší třídě by měli žáci být mnohem více potichu.
V naší třídě jsou žáci téměř stále potichu.
17. V naší třídě by klidně prošlo, kdyby se žáci poflakovali, flinkali.
V naší třídě se mohou žáci poflakovat, flinkat.
23. Naše třída by měla být hlučnější.
Naše třída je velmi často hlučná.

Tabulka č. 9: Pořádek a organizovanost – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Třída-forma Otázka	4. OA		4. AG		4. V		CELKEM	
	P	A	P	A	P	A	P	A
Otázka č. 5	0,67	0,40	0,67	0,25	0,46	0,38	0,61	0,37
Otázka č. 11	0,83	0,04	1,00	0,00	0,92	0,08	0,90	0,04
Otázka č. 17	0,58	0,80	0,83	0,88	0,85	0,92	0,71	0,85
Otázka č. 23	0,92	0,00	1,00	0,00	1,00	0,08	0,96	0,02
CELKEM	3,00	1,24	3,50	1,13	3,23	1,46	3,18	1,28

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 8: Pořádek a organizovanost – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Zdroj: vlastní zpracování

V páté proměnné je hodnocena organizovanost a hlučnost třídy. Žákům připadají třídy hlučné (otázka č. 11 – 0,04 průměrných bodů a č. 23 – 0,02 průměrných bodů), přivítali by tišší prostředí. Celkově posuzují pořádek a organizovanost 1,28 průměrné body jako podprůměrné, ale preferovali by zlepšení této veličiny až na vyšší nadprůměr 3,18 bodů. (viz tabulka č. 9 a graf č. 8)

5.2.1.6 Jasnost pravidel

Otázky – Preferovaná forma, Aktuální forma:

6. V naší třídě by měla být jasná pravidla, která mají žáci dodržovat (v hodinách, při zkoušení, písemkách).

V naší třídě jsou jasná pravidla, která mají žáci dodržovat (v hodinách, při zkoušení, písemkách).

12. V naší třídě by se často a výrazněji měla měnit pravidla (v hodině, při zkoušení, písemkách).

V naší třídě se často a mnoho mění pravidla (v hodině, při zkoušení, písemkách).

18. Třídní učitel by měl jasně říci, co se stane, když žáci poruší pravidla (v hodině, při zkoušení, písemkách).

Třídní učitel vysvětlí, co se stane, když žáci poruší pravidla hry (v hodině, při zkoušení, písemkách).

24. Třídní učitel by nám měl vysvětlit, podle jakých pravidel se bude postupovat (v hodině, při zkoušení, písemkách).

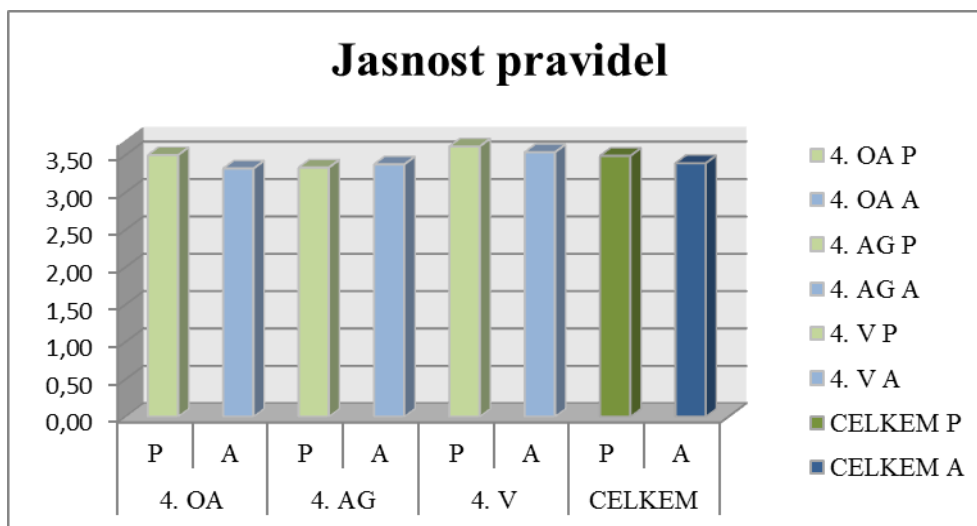
Třídní učitel vysvětlí, jaká jsou ve třídě pravidla (v hodině, při zkoušení, písemkách).

Tabulka č. 10: Jasnost pravidel – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Třída-forma Otázka	4. OA		4. AG		4. V		CELKEM	
	P	A	P	A	P	A	P	A
Otázka č. 6	0,71	0,76	0,75	0,88	0,69	0,85	0,71	0,80
Otázka č. 12	0,88	0,84	0,92	0,75	1,00	0,69	0,92	0,78
Otázka č. 18	0,92	0,88	0,75	0,88	1,00	1,00	0,90	0,91
Otázka č. 24	1,00	0,84	0,92	0,88	0,92	1,00	0,96	0,89
CELKEM	3,50	3,32	3,33	3,38	3,62	3,54	3,49	3,39

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 9: Jasnost pravidel – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)

Zdroj: vlastní zpracování

Pravidla jsou jasně stanovena a tak to má být, vyplývá ze závěrečné proměnné s názvem „Jasnost pravidel“. Ačkoliv se to kolikrát nezdá, žáci oceňují jasně stanové hranice.

A vymezení pravidel „hry“. (viz tabulka č. 10 a graf č. 9)

5.2.2 Shrnutí výsledků

Závěrem je shrnut výsledek šetření podle výše uvedených proměnných. U 4 otázek je možnost získání 4 bodů (viz vyhodnocení dotazníku v kapitole 4.2.2). Byl určen střed 2 body. Hodnocení klimatu celkově za všechny třídy v Preferované formě nespadá ani v jedné proměnné pod průměr, pod tento střed. Žáci si uvědomují prostor pro zlepšení klimatu třídy u angažovanosti, pořádku a organizovanosti, orientaci na úkoly, jasnosti pravidel.

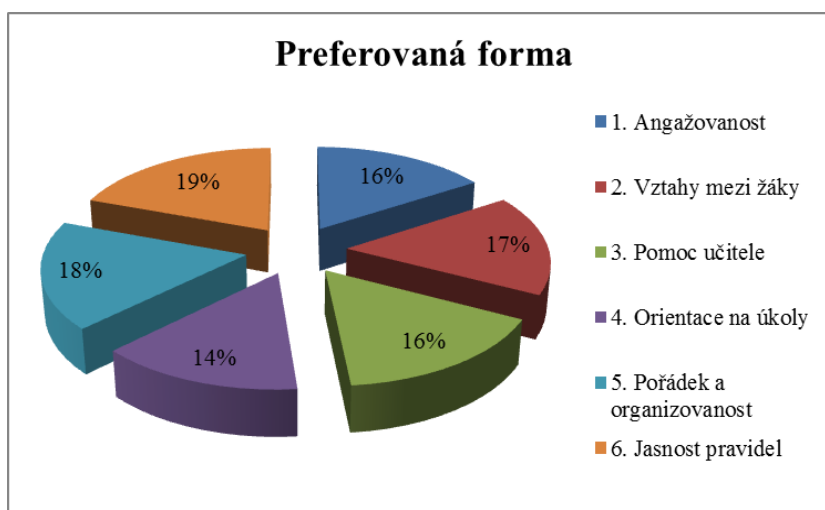
Tabulka č. 11: Dotazníky CES podle jednotlivých proměnných a tříd – vyhodnocení

Proměnná	Třída-forma		4. OA		4. AG		4. V		CELKEM	
	P	A	P	A	P	A	P	A	P	A
1. Angažovanost	2,50	0,64	2,92	0,50	3,46	0,85	2,86	0,67		
2. Vztahy mezi žáky	3,13	3,24	2,75	2,63	2,92	2,92	2,98	3,04		
3. Pomoc učitele	2,92	2,92	2,50	3,00	3,08	3,46	2,86	3,09		
4. Orientace na úkoly	2,13	2,28	3,25	2,38	2,69	1,85	2,55	2,17		
5. Pořádek a organizovanost	3,00	1,24	3,50	1,13	3,23	1,46	3,18	1,28		
6. Jasnost pravidel	3,50	3,32	3,33	3,38	3,62	3,54	3,49	3,39		

Zdroj: vlastní zpracování

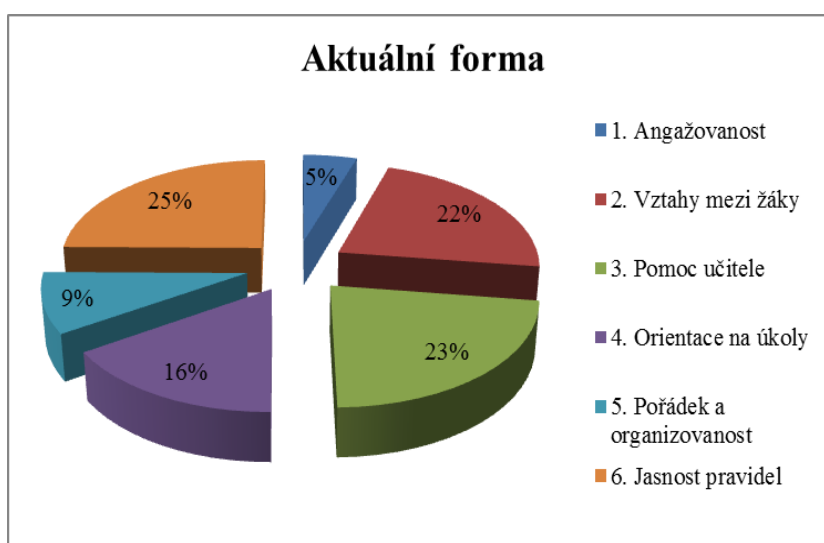
Procentuální podíl obou sledovaných forem uvádím v grafech č. 10 a 11. Zde stojí za povšimnutí, že ačkoliv jsou jednotlivé podíly proměnných v Preferované formě vyvážené, u aktuálního stavu se na vytváření pozitivního sociálního klimatu třídy z pohledu žáka nejvíce podílí jasnost pravidel, pomoc učitele, vztahy mezi žáky. Naopak angažovanost žáků, pořádek a organizovanost není moc uspokojivá.

Graf č. 10: Dotazníky CES podíl jednotlivých proměnných - Preferovaná forma

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 11: Dotazníky CES podíl jednotlivých proměnných - Aktuální forma

Zdroj: vlastní zpracování

Následně v tabulce č. 12 a v grafech č. 12, 13 bude provedena analýza rozdílů vnímání sociálního klimatu třídy mezi děvčaty a chlapci v obou formách v jednotlivých proměnných. Řekla bych, že děvčata ve věku osmnácti až dvaceti let nebudou mít stejný pohled na „věc“ jako chlapci v tomto věku, zvláště jsou-li v početní přesile.

Pro úplnost ještě shrnutí: v Preferované formě odpovídalo 31 děvčat a 18 chlapců a v Aktuální formě 31 děvčat, 14 chlapců a 1 anonym (viz kapitola 5.1, tabulka č. 4).

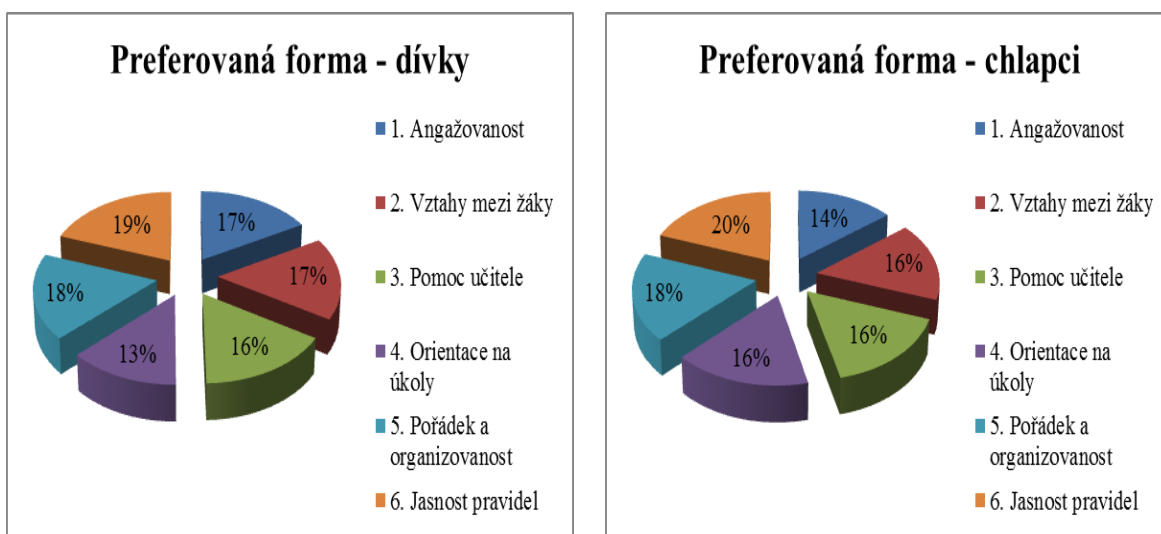
Tabulka č. 12: Dotazníky CES – jednotlivé proměnné v obou formách (dívky x chlapci)

Proměnná	Třída-forma		Dívky		Chlapci		Anonym		CELKEM	
	P	A	P	A	P	A	P	A	P	A
1. Angažovanost	3,06	0,74	2,50	0,57	0,00	0,00	2,86	0,67		
2. Vztahy mezi žáky	3,06	3,19	2,83	2,86	0,00	0,00	2,98	3,02		
3. Pomoc učitele	2,90	3,23	2,78	3,00	0,00	0,00	2,86	3,09		
4. Orientace na úkoly	2,39	2,06	2,83	2,36	0,00	0,00	2,55	2,11		
5. Pořádek a organizovanost	3,19	1,45	3,17	1,00	0,00	0,00	3,18	1,28		
6. Jasnost pravidel	3,55	3,39	3,39	3,64	0,00	0,00	3,49	3,39		

Zdroj: vlastní zpracování

Přesto v hodnocení klimatu podle jednotlivých proměnných nejsou patrné nějaké zásadní rozdíly. Děvčata považují klima třídy v Preferované formě za přijatelnější než chlapci, podobně i současné klima. Možná, že chlapci přistoupili k hodnocení o trochu realističtější než děvčata, která by pravděpodobně chtěla mít klima uspokojivější, než nyní pociťují.

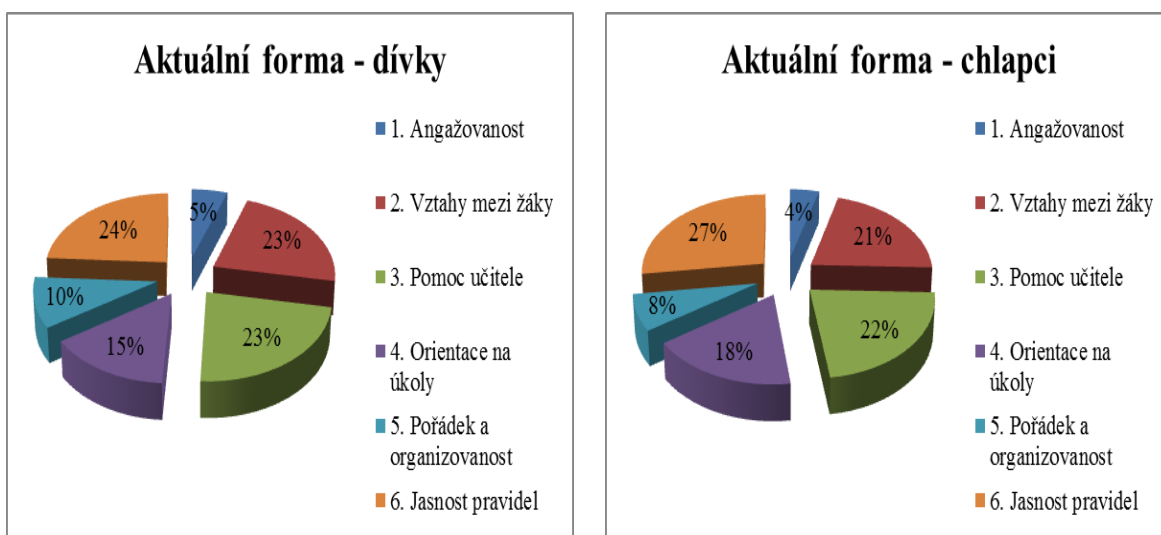
Graf č. 12: Dotazníky CES – jednotlivé proměnné v Preferované formě (dívky x chlapci)

Zdroj: vlastní zpracování

Dívky i chlapci v preferovaném klimatu třídy úplně stejně vidí proměnné pomoc učitele a pořádek a organizovanost. Největší rozdíly jsou v proměnných angažovanost žáka, kdy dívky dávají přednost větší aktivitě při hodinách, a orientaci žáka na úkoly, kdy naopak chlapci mají pocit, že by se v hodinách dalo lépe pracovat.

Graf č. 13: Dotazníky CES – jednotlivé proměnné v Aktuální formě (dívky x chlapci)

Zdroj: vlastní zpracování

Při hodnocení současného stavu se obě pohlaví shodují trochu méně. Pořádek a organizovanost se zdá děvčatům přijatelnější, chlapci naopak chápou lépe jasnost stanovených pravidel při hodinách a zaměření na úkoly. Angažovanost, učitelova pomoc a podpora vyšla u děvčat o 1 % lépe, vztahy mezi žáky o 2 %.

5.2.3 Základní sociometrie

5.2.3.1 Definice

O sociometrii je zmiňováno v kapitole 3.4.5 Vztahy mezi žáky a 4.2 v Sociometrickém přístupu. Doplnění: Sociometrie je metoda měření mezilidských vztahů a postojů v sociálních skupinách, zejména malých. Úkolem sociometrie je kvantitativní a kvalitativní změření a znázornění interpersonálních vztahů. Pomáhá ukázat složení především neformálních vztahů ve skupině. Ve školství se sociometrická měření využívají ke zjišťování složení sociální skupiny (třídy), jak jsou si žáci navzájem sympatičtí (oblíbenost, přitažlivost nebo neoblíbenost, nesympatie), vliv (vedoucí nebo podřízená role), a podobně. Při sociometrickém šetření se využívá přímého pozorování (učitel si všímá vzájemných vztahů mezi žáky ve třídě), sociometrického dotazníku, rozhovoru, informací získaných z vně skupiny (rodiče, ostatní učitelé)

5.2.3.2 Průběh šetření

Sociometrický dotazník by měl být předložen všem členům skupiny. Pokud na školách nemají školního psychologa, nebo výchovného poradce, který má k dispozici standardizovaný dotazník SO-RA-D, dělají si učitelé vlastní výzkum tak, že si zadají jednoduchou otázku, typu vzájemná pomoc, přátelství, pozvání na oslavu, společnost při práci, zábavě, hře. Zkopírují z třídní knihy seznam žáků dané třídy a ti jen doplňují plus, mínus nebo nic k danému spolužákovi. Ruční vyhodnocování je náročné a pracné, nelze vyloučit ani tendenci k chybovosti.

Je jasné, že zjednodušováním někdy dochází ke zkreslení výsledků, přesto bylo využito zadání dotazníku CES Aktuální forma a byla do něho přidána jedna otázka sloužící ke zpracování opravdu jednoduché sociometrie (jen kladné vazby, pouze jeden spolužák). Pro názornost a jako doklad toho, že neformální interakce má vliv na kvalitu sociálního klimatu třídy. Viz Příloha č. 7: Dotazník CES – Aktuální forma (zadání – 2. strana), otázka

č. 25. Kdyby si měl/a být na opuštěném ostrově, koho ze třídy by sis vybral/a, aby tam byl s tebou?

Napište jen jedno jméno. (stačí křestní jméno, v případě výskytu dvou stejných jmen ve třídě, počáteční písmeno z příjmení)

5.2.3.3 Vyhodnocení šetření

Dotazníky CES Aktuální forma byly sejmuty 3. prosince 2014 (viz kapitola 5.1). Pro sociometrické měření byla vybrána třída 4. OA, vyhotoven jmenný seznam sestavený podle abecedy (viz tabulka č. 13), za použití získaných údajů z dotazníku byla vytvořena sociometrická matice (tabulka č. 14), index (tabulka č. 15) a sociogram (graf č. 15). Vše bylo zpracováno za pomoci tabulkového procesu Excel.

Tabulka č. 13: Seznam žáků třídy 4. OA Střední odborné školy Plasy (křestní jména)

Poř. č.	Vyplnění dotazníků - forma		Vyhotovený seznam křestních jmen žáků 4. AO
	P	A	
1.	Barbora	Barbora	Barbora
2.	Daniela	Daniela	Daniela
3.		Eva	Eva
4.	Filip	Filip	Filip
5.	Helena	Helena	Helena
6.	Iveta	Iveta	Iveta
7.	Jakub	Jakub	Jakub
8.	Jan Š	Jan Š	Jan Š
9.	Jan B	Jan B	Jan B
10.	Jessica	Jessica	Jessica
11.	Klára B	Klára B	Klára B
12.	Klára S	Klára S	Klára S
13.	Kristýna	Kristýna	Kristýna
14.	Lenka	Lenka	Lenka
15.	Lucie	Lucie	Lucie
16.	Marek	Marek	Marek
17.	Markéta	Markéta	Markéta
18.	Miroslav	Miroslav	Miroslav
19.	Monika	Monika	Monika
20.	Nikola	Nikola	Nikola
21.	Patrik	Patrik	Patrik
22.	Tamara	Tamara	Tamara
23.	Tereza	Tereza	Tereza
24.	Tomáš Č	Tomáš Č	Tomáš Č
25.	Tomáš H	Tomáš H	Tomáš H

Zdroj: vlastní zpracování

5.2.3.4 Výsledky šetření

Odpovědi získané šetřením se zapisují do sociometrické matice - tabulky, kde je počet řádků a sloupců roven počtu žáků ve třídě. Diagonála je proškrtnutá. Způsob zápisu pozitivní výběr se značí znaménkem plus, negativní výběr znaménkem minus, žádný

výběr prázdné políčko. Při výskytu vzájemných vztahů se může znaménko zakroužkovat
Po pravé straně a pod tabulkou jsou umístěny součty. Ukázka vytvořené matice
ze získaných dat je v tabulce č. 14. Sociometrická matice je základem pro grafické
vyjádření (vyhotovení sociogramu). Typy sociogramů: individuální, kruhový, osový,
strukturální, terčový a topologický. V grafu č. 14 je vytvořen terčový.

Tabulka č. 14: Sociometrická matice

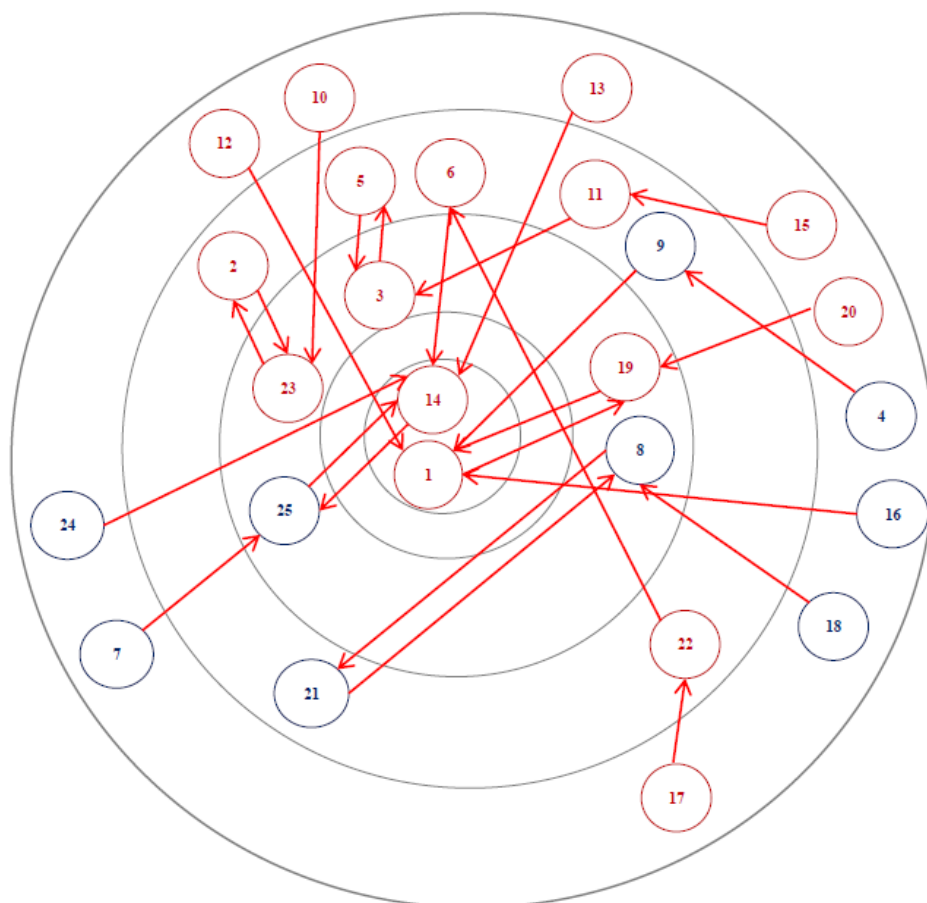
		Volené osoby																							Odevzdané volby					
		Barbora	Daniela	Eva	Filip	Helena	Iveta	Jakub	Jan B	Jan Š	Jessica	Klára B	Klára S	Kristýna	Lenka	Lucie	Marek	Markéta	Miroslav	Monika	Nikola	Patrik	Tamara	Tereza	Tomáš Č	Tomáš H	+		Suma	
Volící osoby	Barbora	X																		+							1	23	24	
	Daniela		X																						+			1	23	24
	Eva			X		+																						1	23	24
	Filip				X			+																				1	23	24
	Helena			+		X																						1	23	24
	Iveta						X									+												1	23	24
	Jakub							X																		+	1	23	24	
	Jan B	+							X																			1	23	24
	Jan Š									X													+					1	23	24
	Jessica										X															+		1	23	24
	Klára B			+								X																1	23	24
	Klára S	+											X															1	23	24
	Kristýna													X	+													1	23	24
	Lenka														X											+	1	23	24	
	Lucie											+				X												1	23	24
	Marek	+															X											1	23	24
	Markéta																	X						+				1	23	24
	Miroslav									+									X									1	23	24
	Monika	+																		X								1	23	24
	Nikola																				+	X						1	23	24
	Patrik									+													X					1	23	24
	Tamara						+																	X				1	23	24
	Tereza		+																						X			1	23	24
	Tomáš Č																									X		1	23	24
Tomáš H																										X	1	23	24	
Odevzdané volby	+	4	1	2	0	1	1	0	1	2	0	1	0	0	4	0	0	0	0	2	0	1	1	2	0	2	25	575	600	
		20	23	22	24	23	23	24	23	22	24	23	24	24	20	24	24	24	24	22	24	23	23	22	24	22	575	575	x	
	Suma	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	600	x	600

Zdroj: vlastní zpracování

Z matice je zřejmé, že Barbora a Lenka obdržely celkově nejvíce získaných pozitivních
výběrů (v součtu 4), mají tak zvaný pozitivní sociometrický status (postavení ve skupině
s odrazem stupně popularity), při provedení složitějšího šetření (s negativními vazbami) by
se daly také vyhodnotit jako sociometrické hvězdy. V terčovém sociogramu budou

umístěny co nejbliže ke středu. Děvčata se zobrazují červeně, chlapci modře, místo jména pořadové číslo žáka, kružnice v tomto sociogramu vyznačují počet bodů, červená šipka nepřerušovaná pozitivní vztah a modrá přerušovaná negativní.

Graf č. 14: Sociogram

Zdroj: vlastní zpracování

Žáky nejvíce vzdálené od středu, by si s sebou nikdo na opuštěný ostrov nevzal. Mírně příznivější je, že nikdo z těchto žáků nestojí úplně mimo skupinu s tím, že by chtěl být sám. Nebo právě naopak horší varianta, kdy by oni chtěli mít vazbu s někým ze skupiny, ale jsou odmítáni. Tak zvaní sociometričtí outsiders mají negativní sociometrický status. I z takto zjednodušeného šetření, se dá snadno vyčíst, kdo je ve třídě oblíbený, kde se projevují vzájemné sympatie. Přesto musíme mít neustále na paměti, že výsledky sociometrie jsou smysluplné, jen pokud je správně shrneme a vysvětlíme. Důležité je také srovnání se skutečným děním ve třídě.

Správné vyhodnocení sociometrického šetření a výchovné působení učitele na třídu na základě zjištěných výsledků, rozšiřuje oblast dopadu na sociální klima třídy i na to, jak klima vnímají žáci.

Sociologický index představuje kvantitativní analýzu údajů ze sociometrie. (viz tabulka č. 15).

Tabulka č. 15: Příklad sociometrického indexu

Poř. č.	Žák	S + <i>k děleno (N-1)</i>	S - <i>z děleno (N-1)</i>	V <i>rozdíl hodnot S+ - S-</i>	E <i>Σ děleno (N-1)</i>
1.	Barbora	0,174	0,833	-0,659	-0,027
2.	Daniela	0,043	0,958	-0,915	-0,002
3.	Eva	0,087	0,917	-0,830	-0,001

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky k tabulce č. 15: k – počet kladných, z – počet záporných, S+ - sociální status pozitivní, S- - sociální status negativní, V - výsledný sociální status, E – expanzivita.

Sociometrické indexy se využívají při srovnávání skupin mezi sebou.

Na webových stránkách <http://www.sociometrie.cz/> si lze aplikaci sociometrie vyzkoušet, pokud se zaregistrujeme, zdarma. Vloží se základní údaje o skupině (viz Příloha č. 9), jmenný seznam žáků ve skupině, jejich pohlaví a zda byli přítomni při dotazování, hodnoty vlivu a sympatie, včetně slovního hodnocení. Hodnotící škála je od 1 do 5. Zkušebně byly zadány údaje: vybraný žák 5 bodů ostatní 1 pro vliv i sympatii. Po zadání jsou ve chvíli data zpracována. Výstupem je celkový přehled, skupinové indexy, pořadí jednotlivců sleduje se vliv, obliba, náklonnost, ovlivnitelnost a grafy Vliv +, Vliv -, Sympatie + a -. (viz Příloha č. 10 - 14). V celém souboru výstupu lze kliknutím na jednotlivá jména zjistit individuální index, slovní hodnocení dal a dostal. (viz Příloha č. 15)

5.2.3.5 Shrnutí výsledků

Na vytváření příznivého sociálního klimatu třídy se podílejí vztahy mezi žáky velkou měrou. Posouzení neformálních vazeb sociometrickým šetřením v součinnosti s jinými vhodnými formami šetření (např. dotazování, pozorování, rozhovor) a následné využití výsledků, má výrazný vliv na běžný život třídy.

Často se stává, že se žáci těší nebo netěší do školy jen proto, že se tam setkají se spolužáky, či jedním spolužákem. Nechtějí se účastnit výletů, maturitních plesů a jiných

společných akcí, aby nemuseli být se třídou i ve volném čase. Může to být z různých příčin. Včasné odhalení nežádoucích jevů (například šikana, záškoláctví, různé závislosti), řešení vhodným, citlivým a účinným způsobem, má dopad na tvorbu sociálního klimatu třídy a určitě ovlivňuje i pohled žáka na klima třídy, kterou navštěvuje.

6 Závěr

Při výběru tématu pro bakalářskou práci jsem pomýšlela na něco bližšího mé pracovní profesi, například hospodaření škol. Ačkoliv pracuji v základním školství již 12 let, přímou pedagogickou činností jsem se zabývala pouze jako vedoucí zájmových kroužků. Přesto nelituji, že jsem nakonec zvolila téma bližší oboru, který studuji, učitelství a sociální psychologii.

Samotné šetření a následná práce s vyhodnocováním získaných údajů byla zajímavá a bavila mě. Škoda, že nebylo více času. Protože zatím nepracuji jako pedagog, neměla jsem snadný přístup ke všem potřebným informacím. Spoustu záležitostí, které jsem hned na začátku řádně nedomyslela, jsem složitě řešila „za chodu“.

Klima střední školy jsem zažila v minulosti v roli žáka. Nyní ho prožívám jako rodič svých školou povinných synů. Teď jsem měla možnost si vyzkoušet také roli nezávislého pozorovatele. Gymnázium a Střední odborná škola, Plasy je skvělé prostředí menší školy, kde se všichni navzájem znají. I když toto každému nemusí vyhovovat, já myslím, že „rodinné prostředí“ je velkým plus.

Žáci působili spokojeným dojmem, byli komunikativní. A byli rádi za narušení hodiny, protože se nemuseli chvíli učit. Kdybych si mohla vybrat, ať už roli žáka nebo učitele, zvolila bych si z výše popsaných oborů obchodní akademii. Je to asi můj subjektivní pocit, protože jsem zažila atmosféru této třídy při hodině účetnictví a němčiny, navíc sama jsem absolventem střední ekonomické školy, studijního oboru ekonomika zemědělství a výživy. Ale při vyplňování dotazníků CES se žáci zajímali o to, co doplňují, někteří využili skupinové práce a celkově v této třídě panovala dobrá nálada, zdála se mi být stmelnější. Druhé dva obory, snad díky přítomnosti třídního učitele, vzali dotazování jako vážný úkol bez legrace. Přesto žáci všech tříd vnímají aktuální klima třídy přibližně stejně (viz celkové hodnocení - tabulka, graf č. 11), 4. OA - 13,64 body, 4. AG – 13 a 4. V - 14,08 bodů z celkových 24.

Jedním z předpokladů pro správnou a objektivní analýzu dat zjištěných dotazováním je, že žáci na zadané otázky odpovídají pravdivě. Zda tomu tak bylo, si vůbec netroufnu posoudit. Z celkového počtu respondentů se v každé formě šetření vyskytl jen jeden anonym. Jen pro zajímavost v Preferované formě měl anonym přezdívku Tajemství

a v Aktuální formě ..., na sociometrickou otázku koho by chtěl mít na opuštěném ostrově, odpověděl: „kdokoliv s IQ nad 115“.

Princip sociometrického šetření mi vysvětlila školní psycholožka Základní školy Toužim, ukázala mi i závěrečné výstupy SO-RA-D s komentářem. Je to velice zajímavé téma, které by stálo za zpracování v samostatné práci. Vliv výsledků ze sociometrického šetření na klima třídy je nepopiratelné.

Na závěr bych uvedla příklad krásného vztahu žáci učitel z klasiky. Na konci filmu Cesta do hlubin študákovy duše natočeného podle stejnojmenného románu Jaroslava Žáka. Kde profesor gymnázia Rabiška (hraje Jaroslav Průcha) kromě sbírky různorodých předmětů zabavených studentům při vyučování, píše, dalo by se říci, takovou kroniku dění školy. Své pozorování uzavírá sepsáním knihy. Ukončuje své pojednání o študákově duši, když vchází dojatý profesor Matulka (Jindřich Plachta) s žádostí, aby pod slova „... student má duši“, na takové volné malé místečko dopsal slova: „že student má také srdce“.

Mezi studenty z třicátých let minulého století a dnešními žáky nevidím žádný rozdíl, dokáží poznat a ocenit, že je má učitel rád. I když je jinak přísný, žáci jsou vstřícní a lásku mu oplatí.

7 Seznam použitých zdrojů

- COLLIN, C., BENSON, N. a GINSBURG, J. *Kniha psychologie*. Vydání 1. Praha: Knižní klub, Universum (Euromedia Group), 2014. 352 s. ISBN 978-80-242-4316-0.
- ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. Grada Publishing, a. s., 2011. 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.
- ČÁP, J. *PSYCHOLOGIE výchovy a vyučování*. Karolinum, Praha, 1993. 414 s. ISBN 80-7066-534-3.
- ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Grada Publishing, a. s., 2010. 328 s. ISBN 978-80-247-2742-4.
- ČAPEK, R. *Učitel a rodič*. Grada Publishing, a. s., 2013. 192 s. + 8 s. barevná příloha. ISBN 978-80-247-4640-1.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi. Příručka pro učitele*. Portál, s. r. o., Praha, 2010. 384 s. ISBN 978-80-7367-725-1.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Grada Publishing, a. s., 2007. 288 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
- CHRÁSKA, M., TOMANOVÁ, D. a HOLOUŠOVÁ, D. (ed.) *Klima současné české školy. Sborník příspěvků z 11. konference ČPdS, Olomouc 14. - 15. ledna 2003*. Brno: Konvoj, 2003. 383 s. ISBN 80-7203-064-5.
- KOLÁŘ, Z. a ŠIKULOVÁ, R. *Hodnocení žáků. 2. doplněné vydání*. Grada Publishing, a. s., 2009. 200 s. ISBN 978-80-247-2834-6.
- KOSÍKOVÁ, V. *Psychologie ve vzdělávání a její psychodidaktické aspekty*. Grada Publishing, a. s., 2011. 272 s. ISBN 978-80-247-2433-1.
- KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Grada Publishing, a. s., 2011. 232 s. ISBN 978-80-247-3474-3.
- LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie. 2. aktualizované vydání*. Vydání 4. Grada Publishing, a. s., 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Gaudeamus, Hradec Králové, 2012. 161 s. ISBN 978-80-7435-220-1.
- MAREŠ, Jiří., JEŽEK, S. a MAREŠ, Jan. *Sociální klima* [online]. Fakulta sociálních studií MU v Brně a Lékařská fakultě UK v Hradci Králové, 2003-2005. [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.klima.pedagogika.cz/index.html>.
- PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Grada Publishing, a. s., 2012. 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Paido – edice pedagogické literatury, Brno, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
- VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a KOŤA, J. *Pedagogika pro učitele. 2. rozšířené a aktualizované vydání*. Grada Publishing, a. s., 2011. 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.
- ZIKÁN, Jan. *Sociometrie.cz* [online]. 2005. [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.sociometrie.cz/>.

ZORMANOVÁ, L. *Výukové metody v pedagogice. S praktickými ukázkami.* Grada Publishing, a. s., 2012. 160 s. ISBN 978-80-247-4100-0.

Dokumenty školy – Gymnázia a Střední odborné školy Plasy:

- Inspekční zpráva České školní inspekce Plzeňského inspektorátu číslo jednací ČŠIP-481/13-P
- Školní vzdělávací programy oborů vzdělávání Obchodní akademie, Agropodnikání a Veterinářství
- Výroční zprávy o činnosti a hospodaření školy – Gymnázium a Střední odborná škola Plasy

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Vazby prostředí - klima - atmosféra	13
Obrázek č. 2: Školní prostředí a jeho součásti se vzájemnými vazbami	18
Obrázek č. 3: Kombinovaný pohled na výukové metody J. Maňáka a V. Švece (2003).....	22
Obrázek č. 4: Vzorec pro hodnocení žáka	24

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Metody zkoumání klimatu	28
Tabulka č. 2: Přehled oborů vzdělávání vyučovaných na střední odborné škole	33
Tabulka č. 3: Počet žáků čtvrtých ročníků Střední odborné školy Plasy	36
Tabulka č. 4: Účast žáků při šetření	39
Tabulka č. 5: Angažovanost žáka – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A).....	41
Tabulka č. 6: Vztahy mezi žáky ve třídě – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A).....	42
Tabulka č. 7: Učitelova pomoc a podpora – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)	43
Tabulka č. 8: Orientace žáků na úkoly – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)	44
Tabulka č. 9: Pořádek a organizovanost – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A).....	46
Tabulka č. 10: Jasnost pravidel – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)	47
Tabulka č. 11: Dotazníky CES podle jednotlivých proměnných a tříd – vyhodnocení.....	48
Tabulka č. 12: Dotazníky CES – jednotlivé proměnné v obou formách (dívky x chlapci).....	49
Tabulka č. 13: Seznam žáků třídy 4. OA Střední odborné školy Plasy (křestní jména)	52
Tabulka č. 14: Sociometrická matice	53
Tabulka č. 15: Příklad sociometrického indexu.....	55

Seznam grafů

Graf č. 1: Počet žáků čtvrtých ročníků Střední odborné školy Plasy	36
Graf č. 2: Průměrný prospěch tříd v 1. pololetí šk. roku 2014/2015 a ve šk. roce 2013/14	37
Graf č. 3: Průměrný počet zameškaných hodin na jednoho žáka v jednotlivých třídách.....	37
Graf č. 4: Angažovanost žáka – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)	41
Graf č. 5: Vztahy mezi žáky ve třídě – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)	42
Graf č. 6: Učitelova pomoc a podpora – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)	44
Graf č. 7: Orientace žáků na úkoly – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)	45
Graf č. 8: Pořádek a organizovanost – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A).....	46
Graf č. 9: Jasnost pravidel – Preferovaná (P) x Aktuální forma (A)	47
Graf č. 10: Dotazníky CES podíl jednotlivých proměnných - Preferovaná forma	48
Graf č. 11: Dotazníky CES podíl jednotlivých proměnných - Aktuální forma	49
Graf č. 12: Dotazníky CES – jednotlivé proměnné v Preferované formě (dívky x chlapci).....	50
Graf č. 13: Dotazníky CES – jednotlivé proměnné v Aktuální formě (dívky x chlapci)	50
Graf č. 14: Sociogram.....	54

Seznam příloh

Příloha č. 1: Budova Gymnázia a Střední odborná škola, Plasy, Školní 280

Příloha č. 2: Plán organizace školního roku 2014/2015

Příloha č. 3: Dotazník CES – Preferovaná forma (zadání – 1. strana)

Příloha č. 4: Dotazník CES – Preferovaná forma (zadání – 2. strana)

Příloha č. 5: Dotazník CES – Preferovaná forma (vyhodnocení)

Příloha č. 6: Dotazník CES – Aktuální forma (zadání – 1. strana)

Příloha č. 7: Dotazník CES – Aktuální forma (zadání – 2. strana)

Příloha č. 8: Dotazník CES – Aktuální forma (vyhodnocení)

Příloha č. 9: Sociometrie – skupinový profil

Příloha č. 10: Sociometrie – Celkový přehled indexů

Příloha č. 11: Sociometrie - Skupinové indexy

Příloha č. 12: Sociometrie - Pořadí jednotlivců

Příloha č. 13: Sociometrie – Grafy – Vliv + a -

Příloha č. 14: Sociometrie – Grafy – Sympatie + a –

Příloha č. 15: Sociometrie – Individuální index